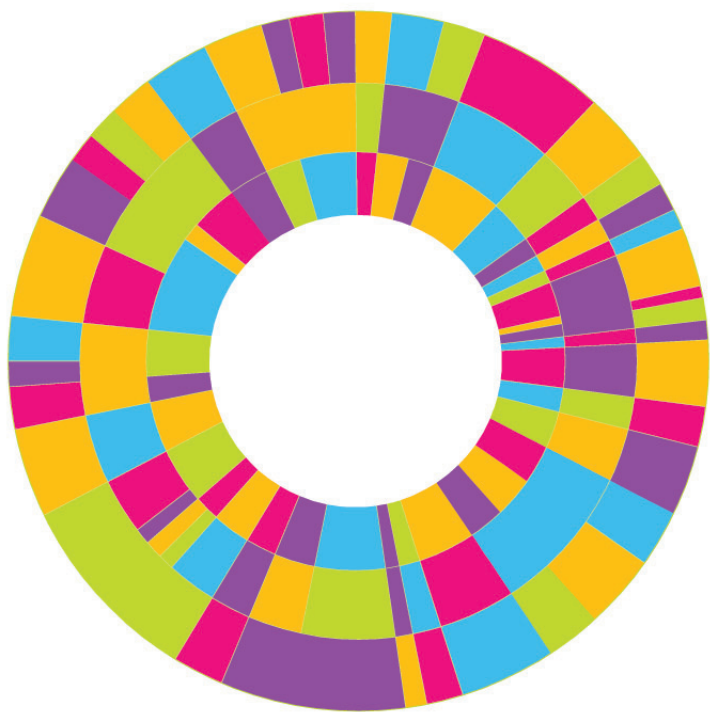

NNO a dobrovolnictví v ČR a Rakousku

sborník

ANNOJMK
Asociace nestátních neziskových organizací
Jihomoravského kraje

EVROPSKÁ UNIE
Evropský fond pro
regionální rozvoj

EUROPEAN TERRITORIAL CO-OPERATION
AUSTRIA-CZECH REPUBLIC 2007-2013
Gemeinsam mehr erreichen. Společně dosáhneme více.

niederösterreichische
DORFSTADT
erneuerung

EUROPEAN TERRITORIAL CO-OPERATION
AUSTRIA-CZECH REPUBLIC 2007-2013
Gemeinsam mehr erreichen. Společně dosáhneme více.

EVROPSKÁ UNIE
Evropský fond pro
regionální rozvoj

Projekt je podporován z Fondu malých projektů Jižní Morava–Dolní Rakousko v rámci programu „Cíl 3 – Evropská územní spolupráce Rakousko–Česká republika 2007–2013“

vydalo ANNO JMK 2010
zpracoval Mgr. Martin Hout

ANNOJMK
Asociace nestátních neziskových organizací
Jihomoravského kraje

niederösterreichische
DORF & STADT
erneuerung

Dobrovolnictví v ČR

Abstrakt

Účelem tohoto příspěvku je doplnit informace o problematice dobrovolnictví v České republice, kterého jsem se dotkl již v textu o rakouské úpravě. Zmínka zde bude nejen o historických souvislostech či o vymezení některých pojmů, ale též i o ekonomickém a právním aspektu věci. Dobrovolnictví by šlo samozřejmě popsat daleko podrobněji, nicméně tento text vznikl jako hrubý přehled, držící se svým rozsahem a detaily úrovně mých ostatních příspěvků. Co se týče názvů jeho jednotlivých částí, zachoval jsem strukturu obdobnou textu o dobrovolnictví rakouském.

1. Úvod

Stejně jako v případě Rakouska, ani české dobrovolnictví nevzniklo na zelené louce během jediné noci, a tudíž i ono má své historické kořeny. Podle zprávy EDC¹ tyto sahají do období urbanizace v 19. století, kdy se chudí lidé díky špatným podmínkám stěhovali za prací do měst. Dobrovolné aktivity zde lze najít např. v podobě různých sirotčinců, vzdělávacích společenství či třeba společenství pro opuštěné ženy. Za druhý pilíř v historii českého dobrovolnictví je zprávu EDC považována činnost místních orgánů za účelem podpory české národní identity, a to v souvislosti s tím, že naše země byla součástí Rakousko-Uherské monarchie. Typickým zájmem dobrovolníků zde proto byla např. kultura, vzdělání či třeba turistika, přičemž členství v těchto společenstvech bylo často záležitostí osobní cti. To dokazuje i jejich počet, kdy v roce 1870 to byly údajně 3 000, zatímco v roce 1890 už více než 10 000. Po roce 1918 se pozornost přenesla od „boje“ proti monarchii k budování nového státu. V tomto období u nás vzniklo např. Křesťanské sdružení mladých lidí (YMCA), které mělo přímou podporu prezidenta. Své dobrovolnické organizace zakládaly ale i politické strany (např. socialisté a komunisté), které jim pomáhaly při jejich činnosti. Podle údajů Československého statistického úřadu z roku 1930, infrastruktura dobrovolnických organizací byla poměrně hustá, a to jak na úrovni místní, tak i té státní. Zpráva EDC dále říká, že po nacistické okupaci byla sice zmíněná infrastruktura plně

---

¹ European Volunteer Centre. „*Volunteerism in the Czech Republic: Facts and Figures Report*“, 2007. Evropské dobrovolnické centrum. „Dobrovolnictví v České republice: Fakta a údaje“ z roku 2007 (dále jen „**zpráva EDC**“) – dostupná z: <http://www.cev.be/data/File/FactsandFiguresCzechRepublic.pdf>

obnovena, avšak pouze do příchodu komunistického režimu v roce 1948. V zásadě došlo ke konfiskaci majetku těchto organizací a ty se dostaly pod přímý vliv státu, kdy dobrovolnictví bylo vnímáno jako něco, co bylo uloženo lidmi „shora“. Tomu odpovídá i zmínka o „povinně-dobrovolných akcích“, čímž mohou být dle mého názoru myšleny např. tzv. akce Z, kdy se lidé dobrovolně účastnili různých neplacených aktivit (např. úklidů sídlišť atd.). O těchto a jiných akcích se obvykle, a plně v souladu s dnešním až téměř hysterickým postojem ke všemu před rokem 1989 říká, že dobrovolné u nikoho nebyly, což však určitě pravda není. Ve stále stejném zdroji najdeme i pozadí nejnovějšího vývoje, tudíž demokratizaci naší země, znovuvybudování občanské společnosti atd. Zmíněny jsou též různé průzkumy ohledně názorů občanů na dobrovolnictví, kdy v roce 1999 např. 70 % respondentů zastávalo názor, že dobrovolnictví by nebylo třeba, kdyby stát plnil své povinnosti v sociální oblasti. Musím přiznat, že takové tvrzení se mi zdá dosti radikální. I když bych osobně souhlasil s tím, že finanční prostředky státu lze určitě využívat efektivněji a stát by se někdy mohl o různé záležitosti starat více, rozhodně bych s odkazem na text níže nesdílel přesvědčení, že potom by dobrovolnictví bylo zbytečné. Tamtéž se mluví také o daleko příznivějším postoji k dobrovolnictví v oblasti politiky, kdy lidé vidí možnost do politiky takto vstoupit a lépe dohlížet na nejvyšší představitele státu. Následuje zmínka o změně českého postoje k dobrovolnictví, která údajně nastala kolem roku 2002. Impulsem zde měla být příprava nového zákona o dobrovolnictví (v souvislosti s Mezinárodním rokem dobrovolníků 2001 u OSN) a rozsáhlé povodně z roku 2002. Nicméně i tato stať o vývoji na našem území je zakončena tvrzením (Frič, Sozanská, Tošner), že většina lidí v ČR stále chápe dobrovolnictví spíše jako kompenzaci nedostatečné péče státu, než jako **projev občanské vyspělosti**. Více o historii a vývoji českého dobrovolnictví lze najít např. zde.²

2. Pojem dobrovolnictví v ČR

Dobrovolnictví a dobrovolníky lze nepochybně definovat mnoha způsoby, v závislosti na čase, místě, účelu a jiných faktorech. Nebudu-li se zatím věnovat české právní úpravě a zákonu o dobrovolnické službě (viz níže), jednu takovou definici jsem již zmínil v textu o rakouském dobrovolnictví, nicméně přidat můžeme i další. Na stránkách Národního dobrovolnického centra (HESTIA)³ se např. dočteme, že *„být dobrovolníkem znamená věnovat nezištně a ve svém volném čase svůj um a energii ve prospěch ostatních lidí“* či to, že *„dobrovolníkem může být každý, ať je jeho profese jakákoli“*. Dále lze využít např. práci

² Stránky o dobrovolnictví – dostupné z: http://www.dobrovolnik.cz/d_hist.shtml

³ Stránky Národního dobrovolnického centra (HESTIA) – dostupné z: <http://www.hest.cz/ndc.shtml>

T. Noskové o dobrovolnictví v ČR.⁴ V ní je citována nejen další definice od J. Tošnera a O. Sozanské: „**Dobrovolník je člověk, který bez nároku na finanční odměnu poskytuje svůj čas, svoji energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí nebo společnosti.**“, ale jsou zde rozebrány i další detaily institutu dobrovolnictví. Kromě pojmů jako dárcovství, filantropie a dalších také uvádí, proč je přesnější v českých podmínkách hovořit o dobrovolné službě a činnosti, než o dobrovolné práci, která navozuje zdání výdělečnosti dle pracovněprávních předpisů. Osobně se mi líbí v téže práci citovaná definice P. Friče: „*Dobrovolnictví je často profesionálně organizováno, aniž by ztratilo svou spontaneitu. Je pravidelným a spolehlivým zdrojem pomoci pro organizaci, která s dobrovolníky spolupracuje a zároveň zdrojem nových zkušeností, zážitků i příležitostí pro osobní růst dobrovolníků.*“ Ohledně výše zmíněných dalších detailů, T. Nosková ve své práci obsáhla též různá možná dělení českého dobrovolnictví. Odlišuje tak např. tzv. občanskou (sousedskou) výpomoc, dobrovolnictví vzájemně prospěšné (např. v rámci komunity obce) a dobrovolnictví veřejně prospěšné (např. nestátní neziskové organizace) či třeba organizace dobrovolné a dobrovolnické. T. Nosková poté přebírá **typologii dobrovolnictví** od dalších autorů a píše o dělení:

1. Z hlediska cíle – rozlišujeme dobrovolnictví „**zdola nahoru**“, které začíná neformálně např. mezi skupinou přátel se společným cílem a končí třeba v podobě právnické osoby – neziskové organizace nebo, dobrovolnictví „**zvenčí dovnitř**“, kdy jde o strukturovanou organizaci s profesionály, která má zájem o spolupráci s dobrovolníky.

2. Dle role dobrovolníka v organizaci – zde je buď správný chod organizace na dobrovolnicích závislý (nejběžněji např. u humanitárních akcí, ekologických aktivit či třeba prodeje výrobků) nebo je chod organizace dobrovolníky spoluzajišťován vedle profesionálních zaměstnanců (dobrovolníci zde tak možná nejsou životně důležití, snižují však např. výrazně náklady či **jinak pomáhají**, což by byl třetí typ)

3. Z hlediska časového vymezení – zde jde o to, zda-li dobrovolníci pracují příležitostně, popř. jednorázově nebo zda-li má jejich spolupráce charakter pravidelnější a dlouhodobější

Jelikož jsem tak učinil i v případě Rakouska, bude dobré zmínit některé základní oblasti, v nichž dobrovolníci mohou u nás působit. Inspirovat se je možné opět z práce T. Noskové:

⁴ NOSKOVÁ, Tereza. *Dobrovolnictví v ČR*. 2008. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita, Teologická fakulta. Vedoucí práce Kateřina Hyková (dále jen „**práce T. Noskové**“) – dostupná z: <http://theses.cz/id/mqzmoj/downloadPraceContent.adipIdno.10817>

- **Ekologie** – např. hnutí DUHA, Děti Země, Greenpeace atd.
- **Humanitární oblast a lidská práva** – Nadace Člověk v tísní, ADRA, Český červený kříž, Český helsinský výbor, Amnesty International atd.
- **Kultura** – Jazzová sekce, Art Fórum a Symposion
- **Sociální a zdravotní oblast** – Česká katolická charita a Diakonie, FOKUS, Pražská organizace vozíčkářů atd.
- **Sport a vzdělávání** – jde o různé zájmové kroužky, skauty, projekt nadace NROS atd.
- **Zahraniční dobrovolná služba** – jde o různou mezinárodní spolupráci, např. ADRA

Z téhož zdroje bych se nakonec chtěl zmínit též o **funkcích dobrovolníků**. Jde o poměrně dosti zajímavý pohled na věc, který mimo jiné potvrzuje mnou a dalšími zastávaný názor, že dobrovolnictví není jen kompenzací neschopnosti státu, ale že je ho ve společnosti třeba i z jiných důvodů. Můžeme tak rozlišovat funkce:

1. Sociálně-integrační – podstatou je fakt, že dobrovolníci při své práci poznávají nové lidi a navazují s nimi kontakt,
2. Psychologická – zde dobrovolníci mají lepší pocit ze sebe samých a jiní, např. starší lidé, mají zase pocit, že se jim někdo věnuje,
3. Edukační – dobrovolník se při své činnosti učí novým věcem,
4. Iniciativní – dobrovolníci jako nezanedbatelný zdroj veřejného dění,
5. Inovační – souvisí s předchozí funkcí, jde o nalézání lepších řešení, které z dobrovolné činnosti často automaticky vyplývají,
6. Ekonomická – jeden ze základních atributů dobrovolnictví vůbec, např. neziskové organizace zde mohou ušetřit peníze či třeba pomoc při povodních, kdy lidé pracují zadarmo pro jiné a tím je dále ekonomicky nezatěžují.

3. České dobrovolnictví v číslech

V dostupných online pramenech jsem se doposud nesetkal s obdobným aktuálním a detailním shrnutím jaké mají o dobrovolnictví v Rakousku (viz „zpráva Institutu“ v textu o rakouském dobrovolnictví), a tudíž budu vycházet především ze zprávy EDC z roku 2007, která nám některé ukazatele alespoň naznačí. Tak např. v letech 2000–2004 se počet dobrovolníků zdvojnásobil z 16 % na 32 % české populace, přičemž 16 % pracovalo pro jednu nevládní organizaci, 10 % pro dvě a 6 % pro tři. Dobrovolníci pracovali průměrně 6,5 hodin měsíčně, a to převážně v organizacích s delší tradicí jako Sokol, YMCA atd. Co se týče dobrovolnictví před rokem 1989, je díky odlišné terminologii a chápání dobrovolnictví těžké stanovit přesné číslo, nicméně se uvádí 22 %. Tamtéž lze nalézt

také např. graf zachycující stav českého dobrovolnictví v roce 2004, dle kterého 29 % dobrovolníků pracovalo pro sportovní organizace, 11 % u dobrovolných hasičů, 11 % v oblasti náboženství, 6 % v zahradnictví atd. Z jiného grafu dále vyplývá, že největším příjemcem darů byla oblast zdravotnictví či třeba fakt, že členská základna byla nejsilnější v organizacích sportovních. Zpráva EDC dále obsahuje různé statistiky (od STEMU, od centra HESTIA) o motivaci lidí při pomoci ostatním, kdy např. 16 % pomáhalo jen proto, aby mělo co dělat, 52 % chtělo potkávat jiné lidi atd. U rakouského dobrovolnictví jsem mezi jinými zmínil též tuto větu ze zprávy EDC týkající se Rakouska: „V roce 2005 Rakušané dobrovolně odpracovali 545 milionů hodin a nahradili tak práci cca 262 000 zaměstnanců na plný úvazek. Při odměně 10 Eur za hodinu, dobrovolníci vytvořili hodnotu 5,45 miliardy Eur!“ Pokud bychom se striktně drželi zprávy EDC, mohli bychom pouze konstatovat, že dobrovolné činnosti u nás nejsou obecně oceňovány a Český statistický úřad v podstatě nereflektuje tyto ekonomické údaje pokud jsou mimo rámec trhu. Zdálo by se tak, že spočítat ekonomickou hodnotu dobrovolnictví jako Rakušané bude v našich podmínkách téměř nadlidský výkon. Po tomto čísle jsem se však přece jen pokusil zapátrat a našel tak např. data Českého statistického úřadu z roku 2007,⁵ podle kterých měla ČR v roce 2004 cca 494 000 a v roce 2008 cca 1 236 000 dobrovolných pracovníků v **neziskových institucích sloužících domácnostem** (politické strany a politická hnutí, sdružení, nadace, obecně prospěšné společnosti, společenství vlastníků jednotek, církve a náboženské společnosti, honební společenstva aj. neziskové instituce). Tamtéž se také uvádí, že v roce 2004 tyto odpracovali cca 28 233 000 hodin a v roce 2008 cca 47 426 000 hodin (v roce 2007 překvapivě dokonce cca 82 937 000 hodin). Dle jiného zdroje⁶ dobrovolníci vytvořili v roce 2007 hodnotu cca 10,5 miliardy. Tyto informace odpovídají i údajům **satelitního účtu neziskových organizací** z roku 2009,⁷ který uvádí imputovanou hodnotu dobrovolnické práce i se způsobem výpočtu. Zájemcům o danou problematiku bych doporučil věnovat se podrobněji poslední citovanému materiálu, poněvadž v něm najdeme **další z možných definic** dobrovolnické práce, ale i neziskové organizace samotné (přeformulovaná tzv. **strukturálně-operacionální definice**).

⁵ Stránky Českého statistického úřadu – dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/9504-10>

⁶ Dostupné z: <http://www.nevladky-a-krize.cz/tiskove-zpravy.html>

⁷ Stránky Českého statistického úřadu – dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/katalog.nsf/hledat?SearchView&count=20&searchorder=1&searchfuzzy=1&query=%28%28SATELITN%CD%20%DA%u010CET%20NEZISKOV%DDCH%20INSTITUC%CD%29%29&database=all&kraje=all&skupiny=all&start=1>

Již jsem v textu o rakouském dobrovolnictví zmiňoval, že bychom se od našich jižních sousedů mohli v mnoha věcech přiučit, a že dobrovolně odvedené práce zde je více. Pokud se však zamyslíme nad právě uvedenými daty, zejména tím, že v roce 2007 čeští dobrovolníci vytvořili hodnotu 10,5 miliardy Kč, zatímco rakouští dobrovolníci v roce 2005 hodnotu 5,45 miliardy Eur (tedy cca 136 miliard Kč), musíme o daných statistikách přece jen zapochybovat. Navíc, tyto údaje by se potom mohly zdát ještě o to více zarážející, že Rakušanů je o cca 2 miliony méně. Na druhou stranu bychom mohli oponovat, že zatímco u Čechů statistiky počítají s hypotetickou odměnou dobrovolníka cca 120 Kč (viz satelitní účet neziskových organizací), Rakušané ohodnocují hodinu práce dobrovolníka na již uvedených 10 Eur, tj. cca 250 Kč. Shrneme-li tuto nepřehlednou hromádku čísel, mohli bychom s velkou mírou nepřesnosti z daných statistik usuzovat, že rakouští dobrovolníci vytvořili při srovnání daných roků třináctkrát větší ekonomickou hodnotu ($136 : 10,5 = 13$). Pokud bychom nepočítali u Rakušanů téměř dvojnásobnou hodinovou odměnu, ale dali jim odměnu českou, snížila by se nám třináctinásobek na cca 6,5. Osobně se mi však ani takovýto rozdíl nezdá reálný a je tak nutno brát ho s velkou rezervou, včetně čísel pro jeho dosažení použitých (např. i to, že Rakušané odpracovali 545 milionů hodin oproti českým 83). Konečně i dotčené zdroje uvádí, že jednou se do statistik nezapočítalo to, jindy zase ono, což bude asi pravý důvod celé nepřesnosti. Celá tato statistika nám tak možná může poskytnout některé zajímavé informace, nicméně musíme mít nastále na paměti, že je to jen statistika, totiž disciplína, kterou mnozí přirovnávají např. k myslivci – i u něj prý platí, že pokud minul jednou zajíce zleva a podruhé zprava, zajíce v průměru zastřelil.

4. Několik poznámek k institucionálnímu rámci

Co se týče institucionálního rámce (popř. infrastruktury) českého dobrovolnictví, zpráva EDC uvádí na prvním místě dřívější nadaci a současné občanské sdružení HESTIA, které hraje roli jak Národního dobrovolnického centra, tak Metodického a vzdělávacího centra. Tamtéž se uvádí i základní aktivity tohoto sdružení, např. výzkum, výcvik, vzdělávání na téma dobrovolnictví, publikace, konzultace či pomoc organizacím a dobrovolníkům samotným. Jak zpráva EDC, tak i samotné webové stránky sdružení⁸ upozorňují též na poměrně rozsáhlý výčet různých programů a jiných aktivit, o kterých se zmíním v další části textu. Ohledně Národního dobrovolnického centra stojí v otázce infrastruktury za zmínku tzv. **koalice dobrovolnických iniciativ**. Jde v podstatě o sdružení organizací zapojených do programu rozvoje dobrovolnictví a dle poslední citovaného zdroje

⁸ Stránky občanského sdružení HESTIA – dostupné z: <http://www.hest.cz/>

platí následující: „Členové Koalice jsou propojeni Dohodami o spolupráci na programu, či Dohodami o spolupráci na konkrétním programu (Pět P, Pro seniory, dobrovolnictví nezaměstnaných, v nemocnicích, apod.). Členství v Koalici je formálně stvrzeno Dohodou o přistoupení ke Koalici dobrovolnických iniciativ. Koalice zachovává plnou nezávislost svých členů, včetně jejich dalších programů a projektů. Jednotliví členové Koalice jsou oprávněni k prezentaci programů, projektů a činnosti ostatních členů Koalice v rozsahu uzavřených Dohod o spolupráci.“ Tímto byla vytvořena určitá **síť vzájemně propojených dobrovolnických center** v České republice, která můžeme považovat za regionální články podpory dobrovolnictví. Co se týče Evropského dobrovolnického centra, místa odkud pochází např. již tolikrát citovaná zpráva EDC, za Českou republiku jsou jeho členy vedle sdružení HESTIA také Dobrovolnické centrum a občanské sdružení Lékořice. Jak ale správně uvádí zpráva EDC, tímto nejzákladnější výčet dobrovolnické infrastruktury nekončí. Existují totiž i jiné celonárodní působící organizace, které mají svou vlastní síť v jednotlivých regionech. Jde např. o humanitární organizace Člověk v tísni a ADRA či třeba o Charitu České republiky. Nakonec bude správně zmínit i vztah dobrovolnictví–stát. Na základě doposud získaných poznatků musím konstatovat, že Česká republika nemá na ministerské úrovni, na rozdíl od Rakouska, tzv. „radu pro dobrovolnictví“. Dobrovolnictví jako takové řadíme pod neziskový sektor, a tudíž bude tyto otázky v našich podmínkách řešit Rada vlády pro nestátní neziskové organizace ve spolupráci s příslušným ministerstvem. Např. u církevních spolků může být tímto orgánem ministerstvo kultury (alespoň ve věci registrace), v případě dobrovolníků však půjde spíše o Ministerstvo vnitra (zde se např. registrují občanská sdružení a právě tímto resortem byl předložen nově připravovaný zákon o dobrovolnictví a dobrovolné službě). Shrnu-li proto v krátkosti tuto část, dobrovolníkům je dle mého názoru k nezištné pomoci dán dostatek příležitostí, přičemž mají v každém kraji na výběr vždy hned z několika možných organizací a center.

5. Programy a jiné aktivity v českém dobrovolnictví

Stejně jako v případě Rakouska, i zde můžeme začít s **udělováním různých cen**, které nejsou jen určitou morální satisfakcí pro jejich držitele, ale též i určitou propagací dobrovolnictví a motivací pro ostatní. Jedná se např. o cenu občanského sdružení HESTIA zvanou „Křesadlo“, která je od roku 2001 udělována „obyčejným lidem, kteří dělají neobyčejné věci.“⁹ V kraji Vysočina bylo letos také nově rozdáno ocenění Skutek roku, tentokrát pro 27 občanů za různé aktivity. Ať už se jedná o jakoukoliv formu dobrovolné činnosti, vždy jde o nějakou činnost a ak-

⁹ Stránky občanského poradenského střediska – dostupné z:

<http://ops.cz/index.php?akce=dobin&kod=5&ids=18&table=dobrovolinfokan>

tivitě. V tomto ohledu se může jednat o záležitosti jednorázové a krátkodobé, ale stejně tak i služby rázu trvalejšího a dlouhodobějšího. Typickým příkladem druze zmíněného mohou být např. **programy**, které jednotlivé organizace realizují. Za všechny je možné zmínit některé programy Národního dobrovolnického centra HESTIA s názvy KOMPAS, Pět P, Evropská dobrovolnická služba či třeba dárcovský program ETELA. V sociálně-preventivním programu KOMPAS (Komunikativnost, partnerství, spolupráce) se setkává 6 znevýhodněných dětí od 7 do 15 let se dvěma vyškolenými dobrovolníky po dobu 5 měsíců, přičemž spolu tito tráví čas, hrají hry, podnikají výlety atd. Preventivní program Pět P (Pomoc, přátelství, podpora, péče a prevence) je určen dětem od 6 do 15 let, kterým by díky jejich osobní situaci (např. různým nepříznivým sociálním vlivům) mohl prospět kamarádský vztah s dobrovolníkem. Ohledně Evropské dobrovolnické služby, je zde možnost pro mladé lidi účastnit se na některém zahraničním dobrovolnickém programu, přičemž se jim uhradí strava, ubytování, pojištění, jízdné, kapesné atd. Cílem dárcovského programu ETELA je potom pomoci dětem do 18 let s různými handicapy, především úhradou různých pomůcek, pobytů a jiných věcí. Kromě dalších a dalších aktivit, HESTIA nakonec organizuje i různé kurzy (např. seznamuje zájemce s problematikou dobrovolnictví) či informuje veřejnost o aktuálním dění na poli dobrovolnictví (informační portál „dobrovolnik.cz“). V ČR prozatím nemáme tzv. **dobrovolnický pas** jako Rakušané, nicméně pro jeho nesporné výhody se zavedení takového dokumentu objevilo v návrhu nového zákona o dobrovolnictví a dobrovolné službě, což jsem vše v textu o rakouském dobrovolnictví zmínil. Závěrem této části bych v souvislosti se všemi těmito činnostmi opět rád vyzdvihl důležitost institutu dobrovolnictví vedle samotné činnosti státu. Je nezpochybnitelným faktem, že dobrovolnické organizace v České republice nabízejí spoustu různých programů, kterými často pomáhají tam, kde stát jakoby nestačil. Může však stát myslet na vše a být tak připraven na každou situaci? Nebyl by při neexistenci dobrovolnictví částečně popřen i smysl neziskového sektoru samotného? A zvládl by vůbec stát vše ufinancovat? Co by dále neexistence dobrovolnictví vypovídala o stavu naší země, zejména z pohledu již zmíněné občanské vyspělosti? I na základě těchto argumentů mi proto nezbyvá než trvat na existenci jak různých státních politik, tak i dobrovolníků a jejich vzájemné spolupráci. Hezkým a zároveň smutným příkladem takové spolupráce mohou být např. letošní povodně na Moravě. Média zde informovala nejen o pomoci státních složek (např. armáda, hasiči a jiní), ale i o spoustě dobrovolníků (formálních i neformálních), jejichž **přímá pomoc byla efektivní, rychlá a nenahraditelná!** O propojenosti těchto dvou systémů vypovídá nakonec i poskytování různých dotací státem a jiné jeho aktivity.

6. Právní rámec českého dobrovolnictví

Základním kamenem české právní úpravy je nesporně zákon č. 198/2002 Sb., zákon o dobrovolnické službě. Jak jsem uvedl již v **příspěvku o rakouském dobrovolnictví**, největším problémem českého zákona je to, že se zdaleka nevztahuje na všechny dobrovolníky, nýbrž pouze na ty, kteří pracují pro organizaci s akreditovaným programem (resp. v akreditovaném režimu). Dále samozřejmě chybí obdoba rakouského dobrovolnického pasu, více daňových zvýhodnění dobrovolníků či třeba nemožnost příjemce veřejné finanční podpory zahrnout si svou práci do nákladové spoluúčasti. Z osobních zkušeností se mi pro nestátní neziskové organizace jeví dosti palčivým problémem posledně uvedený nedostatek, neboť v praxi tyto často žádají o různé dotace (pro mnohé z nich zcela zásadní a životně důležitý příjem), u kterých je nutná jejich finanční spoluúčast. Organizace potom sice nemají hotové peníze, ale za to by mohly svoji spoluúčast poskytnout ve formě práce mnoha ochotných dobrovolníků, což je však stále velkým problémem. K řešení těchto a dalších problémů dobrovolnictví je proto aktuálním tématem zcela **nový zákon o dobrovolnictví a dobrovolnické službě**, o němž zmiňuji více detailů ve výše uvedeném příspěvku. Přestože tedy pravděpodobně dojde k přijetí nové právní úpravy, popíšu současný zákon alespoň v hrubých obrysech.

V prvních dvou paragrafech zákona je v podstatě definováno, co je a co není dobrovolnickou službou či na jaké vztahy se daný zákon vztahuje. Dobrovolnická služba je zde také dělena na **krátkodobou a dlouhodobou** (nad 3 měsíce). Podle těchto ustanovení se tak za dobrovolnickou službu nebude považovat, když konkrétní činnost budeme vykonávat např. v rámci své podnikatelské činnosti či v rámci plnění povinností z pracovněprávního vztahu. Následují ustanovení o tom, kdo může dobrovolníkem být (viz §3) a též jsou definovány pojmy „vysílající a přijímající organizace“ (§4). Dobrovolníkem pro práci v ČR může být obecně osoba starší 15 let, pro výkon služby v zahraničí starší 18. **Vysílající organizací** je podle zákona právnická osoba se sídlem v ČR, která dobrovolníky vybírá, eviduje a též je na danou dobrovolnou službu připraví, přičemž takový subjekt musí mít výše uvedenou akreditaci. Za **přijímající organizaci** potom zákon považuje osobu, pro níž je dobrovolnická služba vykonávána, přičemž tato musí mít způsobilost uzavřít smlouvu s organizací vysílající. V tomto ohledu nesmíme zapomenout ani na §5 zákona, v němž jsou popsány **náležitosti smlouvy** mezi dobrovolníkem a vysílající organizací. Pokud se jedná o krátkodobou dobrovolnickou službu na území ČR, musí taková smlouva obsahovat alespoň místo, předmět a dobu výkonu dobrovolnické služby, popř. též ujednání o poskytnutí pracovních a ochranných prostředků. K tomuto pak může ještě přibýt též požadavek výpisu z rejstříku trestů a potvrzení o zdravotním stavu. Dlouhodobým

dobrovolníkům nebo krátkodobým dobrovolníkům v zahraničí je určen §5 odst. 2 zákona. Podle tohoto ustanovení musí smlouva obsahovat krom jiného ujednání předvstupní přípravě (v rámci ní se dobrovolník informuje též o možných rizicích); místo, předmět a doba výkonu služby; způsob stravování a ubytování, závazek o vrácení části peněz, pokud dobrovolník zbytečně službu ukončí, ujednání o náhradě cestovného, kapesného či nákladů spojených s přípravou na službu; podmínky pro předčasné ukončení služby a dovolenou; rozsah pracovní doby. Vysílající organizace za něj také může platit důchodové pojištění, **nikdy ne však odměnu za práci!** Po těchto záležitostech v zákoně následuje §6 o **akreditaci** pro dotčené organizace. Tu uděluje Ministerstvo vnitra na návrh akreditační komise na dobu tří let, pokud daná organizace doloží, že je schopna dobrovolnickou službu personálně, programově, organizačně a finančně zajišťovat. V této souvislosti připomínám, že seznam akreditací je zveřejněn též v elektronické podobě a je každému přístupný.

Důležité jsou též **různé platby**, které se výkonu dobrovolnické služby týkají. Dle §7 zákona, vysílající organizace je povinna uzavřít **pojistnou smlouvu** pro případ, že by dobrovolník při výkonu služby utrpěl škodu na majetku či na zdraví nebo pro případ, že by takovou škodu sám způsobil. Na základě tohoto potom dobrovolník odpovídá pouze za škodu způsobenou úmyslně, nikoliv z nedbalosti (§7 odst. 1). Jestliže je dobrovolník vyslán do zahraničí, sjednává organizace s přihlédnutím k místním podmínkám daného státu a k povaze dobrovolnické služby též **pojištění zdravotní**. V ostatních ustanoveních §7 a v §8 zákona jsou dále upraveny např. pracovní podmínky dobrovolníků, vztahy mezi vysílajícími a přijímajícími organizacemi atd. Ustanovení §9 umožňuje Ministerstvu vnitra zrušit akreditaci s ohledem na různé skutečnosti jako třeba neplnění zákonných podmínek, přičemž nepodstatným konečně není ani §10, podle něhož mohou být za přijímající organizaci považovány též státní orgány, organizační složky státu či orgány a organizační složky územních samosprávných celků. Na základě §11 může Ministerstvo vnitra poskytnout vysílajícím organizacím **dotaci na krytí různých nákladů**, např. výše uvedeného pojistného proti škodám či třeba nákladů spojených s evidencí a přípravou (výcvikem) dobrovolníků. Co se týče různých plateb, dle §7 odst. 1 písm. n) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění v aktuálním znění je stát plátcem pojistného za osoby vykonávající dlouhodobou dobrovolnickou službu na základě smlouvy s vysílající organizací, které byla udělena akreditace Ministerstvem vnitra, v rozsahu překračujícím v průměru alespoň 20 hodin v kalendářním týdnu, pokud není dobrovolník plátcem pojistného na základě jiných ustanovení. Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů v aktuálním znění osvobozuje samozřejmě plnění poskytované v souvislosti s výkonem dobrovolnické služby od daně (§4 odst. 1 písm. ze) a §19

odst. 1 písm. zb)). Stejně tak §20 odst. 14 zákona č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí v aktuálním znění osvobozuje od darovací daně bezúplatné nabytí majetku v souvislosti s výkonem dobrovolnické služby. Nakonec uvedu i §6 odst. 1 písm. d) zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění v aktuálním znění, který zavádí účast dobrovolníků na pojištění.

Ze všech těchto informací by si čtenář měl vzít alespoň jeden základní poznatek o právním postavení českého dobrovolnictví, totiž jeho dělení na „formální“ a právně upravené na jedné straně a na straně druhé, dobrovolnictví více či méně formální nebo zcela neformální, které nespadá pod režim současného zákona. A tak pokud se např. jednoho dne podíváme na nějaké neštěstí v televizi a rozhodneme se někomu dobrovolně pomoci bez jakékoliv návaznosti na činnost akreditovaných organizací, budeme v tom bohužel „sami“. Pravděpodobně se nikdo nebude zajímat o naši cestu přes celou republiku, o pojištění proti případným škodám, o pojištění úrazové či třeba o to, zda-li jsme si kvůli tomu vzali dovolenou v práci. Co se týče jídla a ubytování, ty jsou často osobami, kterým dobrovolník pomáhá, zajištěny, nicméně se domnívám, že větší a komplexnější podpora by měla být věnována všem formám dobrovolnictví.

7. Závěr

Jak jsem uvedl na samém začátku, účelem příspěvku bylo poskytnout jakýsi základní přehled o problematice dobrovolnictví v ČR. Tato důležitá společenská činnost má samozřejmě nejen svou historii, ale též i zajímavý vývoj v době současné. V České republice tak sice existuje od roku 2003 zákon o dobrovolnictví, ten však nedopadá na všechny jeho formy, a proto je třeba co nejdříve přijmout příslušná opatření. Těmito mám na mysli především nový zákon o dobrovolnické službě, jímž bychom mohli udělat velký krok vpřed např. v otázce evidence dobrovolně provedené práce, její kvantifikovatelnosti, systému zdaňování, pojištění atd. S tímto potom také souvisí fakt, že i Český statistický úřad by mohl věnovat celé věci větší pozornost a ukázat v příštích letech veřejnosti více zajímavých a přesnějších statistik. Tato opatření by potom měla vést jak k většímu zájmu o dobrovolnictví obecně, tak i k jeho lepší znalosti a porozumění mu, což jsou dle mého názoru základní faktory pro jeho další a další zdokonalování.

V Brně dne 26. 6. 2010

Martin Hout

8. Prameny

1. European Volunteer Centre. *“Volunteerism in the Czech Republic: Facts and Figures Report”*, 2007. Evropské dobrovolnické centrum. „Dobrovolnictví v České republice: Fakta a údaje“ z roku 2007 (dále jen **„zpráva EDC“**) – dostupná z:

<http://www.cev.be/data/File/FactsandFiguresCzechRepublic.pdf>

2. Stránky o dobrovolnictví – dostupné z:

http://www.dobrovolnik.cz/d_hist.shtml

3. Stránky Národního dobrovolnického centra (HESTIA) – dostupné z:

<http://www.hest.cz/ndc.shtml>

4. NOSKOVÁ, Tereza. *Dobrovolnictví v ČR*. 2008. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita,

5. Teologická fakulta. Vedoucí práce Kateřina Hyková (dále jen **„práce T. Noskové“**)

6. Stránky Českého statistického úřadu – dostupné z:

<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/9504-10>

7. Nevládky a krize – dostupné z:

<http://www.nevladky-a-krize.cz/tiskove-zpravy.html>

8. Stránky Českého statistického úřadu – dostupné z:

<http://www.czso.cz/csu/katalog.nsf/hledat?SearchView&count=20&searchorder=1&searchfuzzy=1&query=%28%28SATELITN%CD%20%DA%u010CET%20NEZISKOV%DDCH%20INSTITUC%CD%29%29&database=all&kraje=all&skupiny=all&start=1>

9. Stránky občanského sdružení HESTIA – dostupné z: <http://www.hest.cz/>

Dobrovolnictví v Rakousku

Abstrakt

Tento text je koncipován jako hrubý přehled informací o dobrovolnictví v Rakousku (Dolním Rakousku) s akcentem na ekonomické aspekty věci, přičemž je na něj navázáno informacemi o rakouském neziskovém sektoru. Osobně spatřuji význam tohoto přehledu především v sumarizaci základních online pramenů o problematice dobrovolnictví v Rakousku. V neposlední řadě bych touto prací také rád nastínil, v čem se od našich jižních sousedů můžeme inspirovat, a uvedl též něco o nově připravované české úpravě. Zadání práce odpovídá též úroveň citací, které jsem sice neprováděl plně v souladu s příslušnými normami, nicméně zmíněné zdroje lze podle nich snadno dohledat.

1. Úvod

Tradice dobrovolnictví v Rakousku sahá již ke konci druhé světové války, přičemž byla utvářena hned několika důležitými faktory, např. velkým podílem účasti náboženských organizací v oblasti péče o zdraví a vzdělání, či daňovými zvýhodněními při pomoci potřebným.¹ Přestože se může jevit rakouské dobrovolnictví jako velmi silné, zpráva Evropského dobrovolnického centra (EDC) upozorňuje i na určité slabiny. I když mají rakouské dobrovolnické organizace dobrou infrastrukturu, jsou příliš závislé na státních financích. To je sice výhodou pro poměrně velkou stabilitu, nicméně se tak údajně děje v neprospěch občanské společnosti.² Stejně jako v ostatních zemích, i v Rakousku je dobrovolnictví nerozlučně spjato s tzv. třetím sektorem, chceme-li neziskovým či nevládním sektorem. Shrneme-li poválečný vývoj v bližších detailech, můžeme říci, že rozdělení společnosti na levice a pravici již není tak ostré díky sociálnímu partnerství, které dnes představují čtyři hlavní instituce, totiž „Federace rakouské obchodní unie – ÖGB“, „Rakouská federální ekonomická komora – WKÖ“, „Federální komora práce – BAK“ a „Zemědělská komora práce – LK“. Tyto instituce mají obrovský vliv na politiku a také na sladování rozdílných zájmů ve společnosti. Právě

¹ *Study on Volunteering in the European Union – Country Report Austria – 2010*. Studie o dobrovolnictví v Evropské Unii – Národní zpráva Rakouska (dále jen „národní zpráva“) z roku 2010 – dostupná z: <http://ec.europa.eu/citizenship/eyv2011/doc/National%20report%20AT.pdf>

² European Volunteer Centre. „*Volunteerism in Austria: Facts and Figures*“, 2006. Evropské dobrovolnické centrum. „Dobrovolnictví v Rakousku: Fakta a údaje“ z roku 2006 (dále jen „zpráva EDC“) – dostupná z: <http://www.cev.be/data/File/FactsFiguresAustria.pdf>

díky nim jsou rakouské nevládní organizace silně napojeny na politiku, čehož výsledkem je to, že jsou neziskové organizace často financovány z veřejného sektoru. Zde Národní zpráva dodává, že na rozvoji rakouského neziskového sektoru se podílely především tři subjekty (konzervativci, hnutí práce a katolická církev), které této oblasti vládnou dodnes. Co se týče státní správy dobrovolnictví, v Rakousku ho má na starosti Federální (rovněž lze použít pojmu „spolkové“) Ministerstvo práce, sociálních věcí a ochrany spotřebitelů (BMAŠK, dále jen „rakouské MPSV“).

2. Pojem dobrovolnictví v Rakousku

Národní zpráva zmiňuje, že se rakouské MPSV pokusilo definovat pojem dobrovolnictví v několika svých publikacích. V tomto směru musím podotknout, že rozdíl zde je činěn mezi tzv. formálním a neformálním dobrovolnictvím v závislosti na tom, zda-li tak dobrovolník činí pro nějaké sdružení, instituci, organizaci apod., či jen jako tzv. sousedskou výpomoc bez návaznosti na jakékoliv formality. Jak vyplývá z čerstvé zprávy³ (2009) o dobrovolnictví v Rakousku, kterou vytvořil „Institut pro neziskový sektor“ pro rakouské MPSV, „rakouská rada pro dobrovolnictví“ (**Österreichischer Rat für Freiwilligenarbeit**, dále jen Rada) definovala **formální dobrovolnictví** jako práci ve prospěch jiných v určitém institucionálním rámci, zadarmo, s cílem podpořit nějaký obecný zájem, bez smluvního závazku dané služby poskytovat a mimo rámec odborného vzdělávání. V tomto kontextu dodávám, že za dobrovolnictví se považuje i dobrovolná účast na školení, která jsou potřebná pro rozvoj organizace a též i realizace aktivit organizace. Zpráva Institutu uvádí dále i jistý výčet oblastí, v nichž se rakouské formální dobrovolnictví uskutečňuje:

- odstraňování následků katastrof a záchranné služby,
- umění, kultura, zábava a volný čas,
- životní prostředí, příroda a zvířata,
- církev a náboženská výuka,
- sociální a zdravotní vzdělávání,
- self-help skupiny,
- politika a advokacie,
- občanské a komunální aktivity,

³ NPO-Institut, *Bericht zum freiwilligen Engagement in Österreich (Report on the Voluntary Engagement in Austria developed for the BMAŠK), 2009* – Zpráva o rakouském dobrovolnictví z roku 2009 (dále jen „zpráva Institutu“) – dostupná z: <http://www.bmsk.gv.at/cms/site/attachments/5/1/1/4/CH0139/CMS1218445655316/freiwilligenbericht.letztf.3.%282%29.pdf>

- vzdělávání,
- sport a pohyb.

3. Rakouské dobrovolnictví v číslech

Již jsem uvedl, že rakouské dobrovolnictví není možná tak silné, jak se mnozí domnívají, přesto ve srovnání s jinými zeměmi dosahuje úctyhodných výsledků. Jistou představu si můžeme učinit např. ze souhrnné zprávy Institutu, která podává další ucelené informace o této problematice v Rakousku.⁴ Podle ní bylo v roce 2006 cca 6 900 000 občanů starších než 15 let, přičemž cca 40 % z tohoto počtu se dobrovolnický angažovalo. Co se týče zapojení do formálního dobrovolnictví, šlo o téměř 28 % (cca 1 930 000 Rakušanů). Stejný zdroj taktéž uvádí, že v počtu dobrovolně a formálně odpracovaných hodin došlo od roku 2000 k jistému poklesu, nicméně 7 918 700 hodin **týdně** v roce 2006 není číslo, za které by se dle mého názoru musela tato malá země stydět. V roce 1997 mělo potom Rakousko údajně cca 903 000 dobrovolníků v neziskových organizacích, přičemž tito prý nahradili cca 117 000 zaměstnanců na plný úvazek a ušetřili tím astronomickou částku (zhruba 2,8 miliardy Eur) na mzdách. Další informace nalezneme také např. v hodnocení „sociálně-politického institutu“⁵, které hovoří o tom, že celkový příjem rakouského neziskového sektoru v roce 2005 byl cca 4 miliardy Eur, kdy 50 % příjmů bylo od státu, 37 % z daných činností a zbytek od sponzorů. Zpráva EDC z roku 2006 také uvádí, že **v roce 2005** Rakušané dobrovolně odpracovali 545 milionů hodin a nahradili tak práci cca 262 000 zaměstnanců na plný úvazek. Při odměně 10 Eur za hodinu dobrovolníci vytvořili hodnotu 5,45 miliardy Eur! Podle Národní zprávy potom dobrovolníci nahradili v roce 2006 cca 374 000 zaměstnanců a vytvořili hodnotu zhruba 6,5 miliardy Eur. Všechny tyto zdroje se zabývají mnoha dalšími statistickými údaji, podle nichž např. v Dolním Rakousku bylo v roce 2006 největší procento formálních dobrovolníků (přes 32 %), v roce 1999 se 30 % dobrovolníků zapojilo do činnosti z náboženských důvodů atd. Nechybí samozřejmě ani statistiky počtu mužů a žen, rozdělení dle sektorů a spousta jiných zajímavých čísel, pro účely této práce však postačí dpo-

⁴ NPO-Institut for BMASK. “Bericht zum freiwilligen Engagement in Österreich. Zusammenfassung.” Vienna, 2009. Zpráva o rakouském dobrovolnictví z roku 2009, Shrnutí. (dále jen „souhrnná zpráva Institutu“) – dostupná z: http://www.bmask.gv.at/cms/site/attachments/5/1/4/CH0139/CMS1218445655316/zusammenfassung_fwb.pdf

⁵ Institute for Social Policy, Vienna University of Economics and Business Administration, The Non-profit Sector in Austria – An economic, legal and political appraisal, 2007. Neziskový sektor v Rakousku – ekonomické, právní a politické hodnocení z roku 2007 (dále jen „hodnocení sociálně-politického institutu“) – dostupné z: http://epub.wu-wien.ac.at/dyn/virilib/wp/eng/mediate/epub-wu-01_e3f.pdf?ID=epub-wu-01_e3f

sud řečené. Závěrem této části bych si dovolil jeden malý odkaz na zprávu EDC z roku 2007 týkající se České republiky⁶, kde např. zjistíme, že se u nás od roku 2000 do roku 2004 navýšil počet dobrovolníků z 16 % na 32 % populace, nebo že dobrovolné činnosti u nás nejsou obecně oceňovány a Český statistický úřad v podstatě nereflektuje tyto ekonomické údaje, pokud jsou mimo rámec trhu.

4. Několik poznámek k institucionálnímu rámci

Co se týče institucionálního rámce, základem je rakouské MPSV a Rada, která je nejdůležitějším dobrovolnickým orgánem na národní úrovni. Tento orgán má 53 členů reprezentujících ministerstva, města, zaměstnavatele a farmářské organizace či třeba organizace zastřešující dobrovolnictví obecně a státy federace. Rada se schází alespoň jednou do roka a její členové jsou voleni na 5 let. Je v podstatě součástí rakouského MPSV a jejím hlavním úkolem je být určitým „mostem“ mezi dobrovolnickými organizacemi a spolkovou vládou, činit různé zlepšovací návrhy v této oblasti atd. Ohledně jejího vzniku, stalo se tak v roce 2003 na základě „Rakouského výboru pro Mezinárodní rok dobrovolníků 2001“. Národní zpráva dále hovoří o tzv. regionálních centrech, jejichž starostí je dobrovolnictví na regionální úrovni. Tato centra sdílejí s občanskou společností know-how, dávají rady a obecně Rakušany dobrovolnictvím provázejí. V roce 2006 už existovalo též 21 tzv. GEMA-platforem, které reprezentovaly snahu rakouského MPSV podporovat a rozšiřovat dobrovolnictví na místní úrovni. GEMA-platfomy se věnují dobrovolnictví formálnímu i neformálnímu a občané skrze ně mohou např. nabízet své služby.

5. Programy a jiné aktivity v rakouském dobrovolnictví

Pozitivně hodnotím některé další aktivity Rakušanů, kterými se snaží propagovat a podporovat činnost dobrovolníků. Národní zpráva k tomuto hovoří hned o několika možnostech. Zaprvé jde např. o **udělování ceny „dobrovolník roku“** v různých kategoriích. Osobně toto považuji za velice přínosné, jelikož ve společnosti se zvýší povědomí o dobrovolných aktivitách a dobrovolníkům jako početné skupině obyvatelstva se tak dostane i určité morální satisfakce (v ČR máme např. cenu „Křesadlo“, kterou založilo Národní dobrovolnické centrum HESTIA v r. 2001, či zcela nově cenu Skutek roku). Zadruhé se jedná o tzv. **dobrovolnický pas (Österreichischer Freiwilligenpass)**, který je jakýmsi životopisem Rakušanů v otázce dobrovolnictví. Občanům se do tohoto dokumentu

⁶ European Volunteer Centre. „*Volunteerism in the Czech Republic: Facts and Figures*“, 2007. Evropské dobrovolnické centrum. „Dobrovolnictví v České republice: Fakta a údaje“ z roku 2007 (dále jen „**zpráva EDC o ČR**“) – dostupná z: <http://www.cev.be/data/File/FactsandFiguresCzechRepublic.pdf>

zaznamenává délka práce, místo jejího výkonu, druh činnosti atd., což jim může v budoucím životě přijít vhod při hledání zaměstnání. Zaměstnavatelé z tohoto mohou vyčíst např. absolvování různých kurzů, odborné znalosti či dovednosti uchazečů a dobrovolníci zase častěji zjišťují, že se jim neplacená práce může i „vyplatit“. Na tomto místě bych chtěl zdůraznit, že dobrovolnické pasy považují za jednu z důležitých věcí, ve které bychom se jako země mohli nechat inspirovat. Pokud máme v ČR problém s kvantifikovatelností dobrovolně prováděné práce, může nám tento nástroj poměrně dosti pomoci. Zařetí bych uvedl ze stejného zdroje něco o tzv. „**dobrovolnickém sociálním roku**“ (**Freiwilliges soziales Jahr**, dále jen **FSJ**), který je v Rakousku „společností na podporu dobrovolnických sociálních služeb“ (dále jen FSJ – společnost) zaveden již od roku 1968. Tato společnost je z 95 % financována organizacemi, ve kterých dobrovolníci pracují, zbytek je čerpán od zemských vlád a ministerstev. Úkolem FSJ je podporovat dobrovolnictví mladých lidí, přispět k jejich školení, minimalizovat nezaměstnanost a také poskytnout určitý základ pro oblast sociální péče. Pokud si dobrovolník FSJ vybere a **bude přijat**, bude 10–11 měsíců pracovat v nějaké sociální instituci a pomáhat tak např. lidem bez domova, seniorům atd. Co se týče ekonomických aspektů této činnosti, Národní zpráva říká, že pracovníci ve FSJ pracují 37,5 hodin týdně, dostávají průměrnou měsíční odměnu, bonusy za dny pracovního klidu a Vánoce, uhrazují se jim náklady na odborná školení, cestovné a také, pokud splní další kritéria, mohou dostat měsíční příplatek 150 Eur. Jinak hostitelská organizace zadarmo zabezpečuje ubytování a jídlo, mladí lidé jsou pojištěni proti nemoci, nehodě, ztrátě zaměstnání apod., přičemž je jim nabízena taktéž vzdělávací podpora během celého období. Posledním **celostátním** programem je potom tzv. **dobrovolnický portál** (www.freiwilligenweb.at), kde můžeme najít např. udělené ceny, nabídky práce a spoustu dalších aktualit.

6. Právní rámec rakouského dobrovolnictví

Pokud bychom se měli vyjádřit k právnímu základu rakouského dobrovolnictví, lze dle citovaných zdrojů v podstatě říci, že Rakousko nemá nějaký konkrétní zákon o této problematice. Protože tak chybějí specifická ustanovení, musejí se aplikovat obecné právní předpisy s ohledem na úpravu sociálního pojištění (pojištění úrazů, nemocí, nezaměstnanosti, rodinných příspěvků a jiných sociálních dávek). V tomto smyslu v Rakousku také stále pokračují diskuze o tom, že by bylo vhodné vše shrnout do jednoho zákona o dobrovolnících. Současné dobrovolnické právo je roztrženo v mnoha zákonech na spolkové i státní úrovni, což odráží federální strukturu země. Ohledně požárních sborů a organizací zabývajících se odstraňováním následků katastrof, každá jednotlivá země má svojí právní úpravu, přičemž v Dolním Rakousku se jedná o „**Niederösterreichisches**

Feuerwehrgesetz“ a „**Niederösterreichisches Katastrophenhilfegesetz“**. Pořádě tedy Rakušané nemají jeden zákon o dobrovolnictví a jejich úprava je tak roztrřířtená, práva a povinnosti dobrovolníků při jejich činnostech vyplývají z jednotlivých právních předpisů upravujících danou oblast a též ze zákona o sdruženích (**Vereinsgesetz**). Národní zpráva se také vyjadřuje k několika následujícím detailům. Zprvř, jak jsem uvedl už výře, v rámci **FSJ** mohou mladí Rakušané (17–26) pracovat na plný úvazek a využít tak veřkerých výhod. Zadruhé, pokud budou rakouřtí dobrovolníci vykonávat tuto činnost v **zahraničí**, pozastavují se jim výplaty různých dávek jako např. sirotčích důchodů, stipendií, rodinných přídaveků atd. Zatřetí je tamtéž konstatováno, že v Rakousku roční příjmy do 10 900 Eur **nepodléhají dani z příjmů** a stejně tak ani různé kompenzace, které obdrží (ubytování, stravování, kapesné). V souladu se zákonem o sdruženích, dobrovolníci mohou též získat nedanitelné měsíční příspěvky do 75 Eur. Začtvrté se jedná o společnosti sledující zisk, které své zaměstnance-dobrovolníky taktéž různě podporují (třeba formou sponzoringu), jelikož jsou si vědomy veřkerých výhod, jako např. zvýšení kvalifikace. Zpráva EDC dokonce tvrdí, že dobrovolníky podporuje různými dotacemi a sponzorskými dary až 7 z 10 společností.

Ve finančních záležitostech jsou neměně zajímavé i další postřehy Národní zprávy, zejména ty o pojiřtění a ochraně dobrovolníků. Podle nich musejí pouze organizace zabývající se odstraňováním následků katastrof, pohotovostními stavy a záchranářstvím (hasiči, medici) zajistit dobrovolníkům povinně pojiřtění pracovní a úrazové. Dobrovolníci pracující v rámci organizací poskytujících služby (např. dobrovolní hasiči, Červený kříž, horská záchraná služba, komise pro varování před lavinami) požívají ochrany zákonného úrazového pojiřtění pro úrazy během výcviku i akcí samotných, přičemž pojistné krytí může být i rozřířeno. V případech dobrovolných hasičů konkrétní stát federace poskytuje na úrazové pojiřtění jistý příspěvek, jinak je za jeho zaplacení odpovědná konkrétní organizace. Na spolkové úrovni se potom platí za každou pojiřtěnou osobu další odpovídající částka na obecné úrazové pojiřtění. Důležitým je pro rakouské dobrovolníky pracující v „záchraných“ organizacích i §176 odst. 1 poločka 7 zákona o sociálním pojiřtění (**Allgemeines Sozialversicherungsgesetz – ASVG**), který říká, že pokud tito utrpí při plnění svých úkolů jistý úraz, považuje se tento za **úraz pracovní**. Jejich zaměstnavatel jim potom bude muset nadále vyplácet v podstatě náhradu mzdy, jako kdyby šlo o pracovní úraz. Pokud jde vřak o operaci k odstraňování následků katastrof a zaměstnanec se toho účastní jako člen ambulance nebo hasičů, zaměstnavatel zpravidla nebude povinen nadále platit. Důležitou roli zde vřak hrají i orgány místní správy, které musejí v souladu s právními předpisy jednotlivých států **nahrazovat dobrovolníkům jejich uřlé výdělky**. Závěrem k tomuto můžeme dodat, že podle ustálené praxe

rakouských soudů, pokud se dobrovolníci účastní nějaké akce k odstranění následků katastrof, zaměstnavatel je za absenci v práci nemůže nijak sankcionovat. K tomu bych měl jednu malou poznámku. Pokud nebudu hovořit o možnostech zneužití k vyhýbání se pracovním povinnostem či o ztrátách zaměstnavatelů, ani tato na první pohled správná úprava nemusí dobrovolníkům potřebnou ochranu poskytnout, poněvadž ti mohou být zaměstnavateli trestáni i nepřímou, např. tzv. mobbingem (pracovní šikanou).

7. Několik dalších detailů

K ekonomickému aspektu dobrovolnictví v Rakousku najdeme další detaily např. v částech 1.4.2 a 1.4.3 zprávy Institutu. První z nich pojednává o právech a povinnostech v oboru dobrovolnictví a je v něm konstatováno mnohé výše řečené. Jde např. o neexistenci jednoho celkového zákona o dobrovolnictví a potřebu řídit se jednotlivými zákony. Dále se zde dozvíme třeba to, že základní body klasické pracovní smlouvy, jako například zákonná povinnost danou práci vykonávat a finančně ohodnocovat, v dobrovolnictví chybí. Adekvátně k tomu také chybí možnosti sankcionování, které zákoník práce zaměstnavateli umožňuje jako reakci na disciplinární provinění zaměstnance. Jediná možnost potrestání, kterou zákon organizacím umožňuje, je potom vyloučení jejího člena, pokud se těžce proviní a poškodí tím organizaci. To znamená, že dobrovolníci a organizace vůči sobě nemají zákonem vyhraněné povinnosti, ale spíše jsou si zavázáni vzájemnou důvěrou. Dobrovolníci podléhají jen povinnosti mlčenlivosti a mají právo na rovnoprávné jednání. V současnosti vycházejí práva a povinnosti dobrovolníků při vykonávání dobrovolných činností (např. kompetence lékaře záchranné služby vůči dobrovolnému záchranáři) ze stavovských předpisů (např. zákon o záchranné službě). Z ekonomického pohledu se dále dozvíme, že u neplacených sociálních pracovníků podle zákona o postpenitenciární péči (**Bewährungshilfegesetz**), jakož i u neplacených právních zástupců podle zákona o právních zástupcích a zákona o právních zástupcích pacientů (to se zpravidla týká organizací, které vykonávají činnost spolu se státními zařízeními nebo samostatně na základě jejich nařízení – např. rakouská organizace **VertretungsNetz – Sachwalterschaft**, která pomáhá lidem propuštěným z vězení s návratem do běžného života), zákonodárci předpokládali, že jsou tito pracovníci ze zákona pojištěni obvyklým zdravotním pojištěním. Pro jiné obory dobrovolné činnosti není úrazové pojištění nijak zákonně ošetřeno. A zde jsou tedy dobrovolníci omezeni tím, že v případě úrazového pojištění musí být v daných organizacích pojištěni privátně.

O tom, jestli vůbec, resp. jak velkou náhradu osobních výdajů vzniklých při dobrovolné činnosti dobrovolník dostane (náhrady jsou vypočteny z vyměřova-

cího základu pro sociální pojištění a/nebo daně z příjmů), rozhoduje státní směrnice z roku 2001 pro rakouská sdružení, vydaná Ministerstvem financí (**GZ 06 5004/10-IV/6/01 – Vereinsrichtlinien 2001**) – Úlevy poskytované dobrovolným pracovníkům v neziskových organizacích.⁷ Směrnice objasňuje, že výkon dobrovolné činnosti není běžným výdělečným pracovním poměrem, a to i v případě, že organizace poskytla dobrovolníkovi náhrady (pevně stanovené částky) osobních výdajů (**Rz 763**). U náhrady osobních výdajů do 75 eur měsíčně nevzniká žádná daňová povinnost (**Rz 772**).⁸ **Náhrady vyšší než 75 eur měsíčně se bez nutnosti dokladu zahrnují do účetnictví organizace jako provozní náklady nebo náklady na reklamu.** Také v tomto případě je všeobecně žádoucí zvětšení objemu a rozsahu výhod pro dobrovolnou činnost, a to jak pro neziskové organizace, tak i mimo ně (např. veřejně prospěšné neziskové spolky s omezeným ručením).

8. Přípravovaná česká úprava

Dobrovolnictví v současné české úpravě nepožívá nikterak velké podpory. Jak jsem uvedl výše, práce dobrovolníků se v ČR v podstatě neevduje a ohledně ekonomické stránky věci situace není o moc lepší. Zákodárci tak již pracují na zcela novém a jednotném zákoně o dobrovolnictví, který by měl nahradit dnešní velmi slabou a nedokonalou právní úpravu. Problematiku toho, co je dnes nejpálčivější strastí dobrovolnictví v ČR, uvedu pomocí **důvodové zprávy**⁹ k novému zákonu:

*„Cílem změny zákona je také ukotvení obecně využitelného pojmu dobrovolnictví v rámci právního řádu České republiky. V současném právním řádu je řešena dosud platným zákonem o dobrovolnické službě pouze dobrovolnická služba, tj. **zákon se v současné podobě vztahuje pouze na dobrovolnictví vykonávané organizacemi, které mají akreditovaný program** či projekt dle požadavků kladených na ně zákonem o dobrovolnické službě a spadají tak tzv. **pod akreditovaný režim**. Na organizace, které nejsou zmíněny v taxativním výčtu zákona, jako organizace, které mohou být vysílajícím subjektem a nemohou tak požádat o akreditaci, anebo na organizace, které o akreditaci z různých důvodů žádat nechtějí, ačkoliv jim to zákon umožňuje, se zákon o dobrovolnické službě v současné podobě nevztahuje. Jedná se o velký počet dobrovolníků a organizací,*

⁷ Dostupná z: <https://findok.bmf.gv.at/findok/showBlob.do?jsessionid=260667A523EDC12F6C980C668ECA9CB2?rid=108&base=GesPdf&gid=>

⁸ Písmenka Rz a číslo znamenají umístění v textu směrnice, čili je můžeme chápat jako článek nebo paragraf.

⁹ Dostupná z: <http://www.google.cz/search?q=d%C5%AFvodov%C3%A1+zpr%C3%A1va+z%C3%A1kon+o+dobrovolnictv%C3%AD&ie=utf-8&oe=utf-8&aq=t&rls=org.mozilla:cs:official&client=firefox-a>

kterým není žádným způsobem v současném právním řádu výslovně deklarováno uznání jejich velmi prospěšné činnosti, neexistuje ani základní právní vymezení terminologie ani vzájemných vztahů subjektů působících v dobrovolnictví.“

Dotčený nový zákon si klade za cíl především toto:

- vyjádření uznání všem formám dobrovolnické činnosti,
- definování terminologie využitelné pro široké pojetí dobrovolnictví,
- **vydávání jednotného dokladu** o absolvování dobrovolnictví a dobrovolnické služby v podobě osvědčení,
- **možnost vykázat činnost dobrovolníků jako vlastní podíl při kofinancování projektů dotovaných z veřejných zdrojů,**
- **daňové zvýhodnění všech dobrovolníků** a subjektů působících v dobrovolnictví,
- výslovné stanovení možnosti vykonávat dobrovolnickou službu v organizacích, které jsou obchodními společnostmi založenými za účelem podnikání, ale kde je přítomnost dobrovolníků vysoce žádoucí,
- možnost akreditovaného subjektu podílet se na nákladech na pojištění a nákladech na realizaci přípravy dobrovolníků s dalšími právníckými i fyzickými osobami,
- možnost participace finančního i nefinančního charakteru přijímajících subjektů na realizaci dobrovolnické služby,
- a spoustu dalšího.

V naší situaci jsou důležité zejména tyto změny:

- **nezdanění příjmů dobrovolníků** získaných v souvislosti s výkonem dobrovolnictví úhradou výdajů vzniklých během dobrovolnických aktivit (osvobození od daně z příjmu) = zvýšení počtu dobrovolníků a snížení jejich výdajů spojených s dobrovolnictvím, a to i v rámci neakreditovaného režimu!,
- **osvobození od daně z příjmu** nepeněžního charakteru při výkonu dobrovolnických aktivit (osvobození od daně darovací) = zvýšení počtu dobrovolníků a snížení jejich výdajů spojených s dobrovolnictvím, a to i v rámci neakreditovaného dobrovolnictví,
- možnost příjemce veřejné finanční podpory zahrnout do své finanční spoluúčasti na projektu **vyčíslenou práci dobrovolníků** za předpokladu, že tak dárce stanoví = úspora finančních prostředků subjektu, který přijímá dobrovolníky, a to i v rámci neakreditovaného dobrovolnictví!

9. Závěr

Otázka dobrovolnictví je důležitou otázkou každodenního života a tudíž si v ČR zaslouží daleko podrobnější právní úpravu. Jak z textu výše vyplývá, ani v Rakousku zatím nemají jeden komplexní zákon o dobrovolnické činnosti, nicméně na tuto důležitou problematiku moderní společnosti nezapomínají jako my. Nejenže tak Rakušané dobrovolníky různě motivují (např. udělováním cen, informováním občanů či vydáváním dobrovolnických pasů), ale také myslí na ekonomickou stránku věci více než v ČR. To činí jak např. různými povinnými zákonnými pojištěními, podporou při pracovních úrazech (u nás např. zcela nový a doposud neúčinný §426 občanského zákoníku), ale i promítnutím jimi vytvořených hodnot do účetnictví organizací, jak vyplývá např. z výše uvedené směrnice rakouského Ministerstva financí. Citovaná důvodová zpráva k návrhu nového českého zákona je sice pěkným začátkem a pravděpodobně též projevem inspirace ze zahraničních států (možná i Rakouska, viz např. dobrovolnické pasy atd.), nicméně čas ukáže jestli naši zákonodárci dotáhnou dílo až do zdárného konce. V Brně dne 27. března 2010,

Martin Hout

10. Prameny

1. *Study on Volunteering in the European Union – Country Report Austria – 2010*. Studie o dobrovolnictví v Evropské Unii – Národní zpráva Rakouska (dále jen „**národní zpráva**“) z roku 2010 – dostupná z:

<http://ec.europa.eu/citizenship/eyv2011/doc/National%20report%20AT.pdf>

2. European Volunteer Centre. „*Volunteerism in Austria: Facts and Figures*“, 2006. Evropské dobrovolnické centrum. „Dobrovolnictví v Rakousku: Fakta a údaje“ z roku 2006 (dále jen „**zpráva EDC**“) – dostupná z:

<http://www.cev.be/data/File/FactsFiguresAustria.pdf>

3. NPO-Institut, *Bericht zum freiwilligen Engagement in Österreich (Report on the Voluntary Engagement in Austria developed for the BMASK)*, 2009 – Zpráva o rakouském dobrovolnictví z roku 2009 (dále jen „**zpráva Institutu**“) – dostupná z:

<http://www.bmsk.gv.at/cms/site/attachments/5/1/4/CH0139/>

CMS1218445655316/freiwilligenbericht_letztf.3_%282%29.pdf

4. NPO-Institut for BMASK. „*Bericht zum freiwilligen Engagement in Österreich. Zusammenfassung.*“ Vienna, 2009. Zpráva o rakouském dobrovolnictví z roku 2009, Shrnutí. (dále jen „**souhrnná zpráva Institutu**“) – dostupná z:

<http://www.bmsk.gv.at/cms/site/attachments/5/1/4/CH0139/>

CMS1218445655316/zusammenfassung_fwb.pdf

5. Institute for Social Policy, Vienna University of Economics and Business Administration, *The Non-profit Sector in Austria – An economic, legal and political appraisal*, 2007. Neziskový sektor v Rakousku – ekonomické, právní a politické hodnocení z roku 2007 (dále jen „**hodnocení sociálně-politického institutu**“) – dostupné z:

http://epub.wu-wien.ac.at/dyn/virlib/wp/eng/mediate/epub-wu-01_e3f.pdf?ID=epub-wu-01_e3f

6. **Směrnice o úlevách pro dobrovolníky** od rakouského Ministerstva financí. Dostupná z: <https://findok.bmf.gv.at/findok/showBlob.do;jsessionid=260667A523EDC12F6C980C668ECA9CB2?rid=108&base=GesPdf&gid=>

7. European Volunteer Centre. “*Volunteerism in the Czech Republic: Facts and Figures*”, 2007. Evropské dobrovolnické centrum. „Dobrovolnictví v České republice: Fakta a údaje“ z roku 2007 (dále jen „**zpráva EDC o ČR**“) – dostupná z: <http://www.cev.be/data/File/FactsandFiguresCzechRepublic.pdf>

8. **Důvodová zpráva** k novému českému zákonu o dobrovolnictví. Dostupná z:

<http://www.google.cz/search?q=d%C5%AFvodov%C3%A1+zpr%C3%A1va+z%C3%A1kon+o+dobrovolnictv%C3%AD&ie=utf-8&oe=utf-8&aq=t&rls=org.mozilla:cs:official&client=firefox-a>

Čerpat je možno také např. z:

www.npo.or.at

www.bmi.gv.at

www.ngo.at

www.bmsk.gv.at

<http://www.e-cvns.cz/>

www.vereine-noe.at

Neziskový sektor v ČR

Abstrakt

Následující text završuje sérii mých čtyř příspěvků k neziskovému sektoru v České republice a Rakousku. I tentokrát půjde o jakýsi základní přehled problematiky, která by si sice zasloužila mnohem více pozornosti, nicméně podrobný rozbor nebyl cílem těchto textů. Stejně jako v případě Rakouska, i u českého neziskového sektoru kromě dalšího zmíním jeho historii, právní formy neziskových organizací, různé ekonomické a politické souvislosti či třeba aktuální témata k řešení. Ohledně zaměření jednotlivých částí textu, snažil jsem se pro možnost srovnávání držet příspěvku o rakouském neziskovém sektoru, pro velké rozdíly v dostupných online zdrojích se mi to však ne vždy podařilo.

1. Úvod

Stejně jako v ostatních příspěvcích, budu se na samém začátku věnovat krátce historickému vývoji, tentokrát neziskového sektoru v ČR. Jak píše P. Anderle ve svém článku¹, teprve až v roce 1990 se po dlouhých 51 letech naše země dostává zpět na cestu svobodného rozvoje občanské společnosti, a to i díky zákonům o sdružování a shromažďování občanů. Autor hned v úvodu píše o hraběti a nejvyšším pražském purkrabím Karlu Chotkovi, který podle něj dal podnět k založení Jednoty pro povzbuzení průmyslu v Čechách (1833) a povolil také např. založení Matice české (1831). Přičteme-li k tomuto fakt, že se angažoval i v zakládání ústavů pro chudé, modernizaci nemocnic a lázní či třeba podporoval stavbu škol, dostaneme obraz velice pracovitého a šlechetného člověka. Kromě dále uvedených detailů, v článku se též zmiňuje počet přes 18 000 spolků a organizací jim podobných v letech 1895–1951 na území Prahy, přičemž je připomenuto i staré pojmosloví. Tady se potom dozvíme, že dnešním sdružením, nadacím a jiným formám neziskových subjektů se kdysi říkalo např. barokní sodality, legie, literátské kúry, vzdělanecké akademie, tovaryšstva, bratrstva, cechy, salony, kluby, spolky atd. P. Anderle však v článku rozebírá mnohem více detailů, kdy např. píše o „Petraschově společnosti“ z roku 1746 (kritika jezuitského monopolu ve školství) či o **projevech mecenášství** a podpoře umělců kořenící už ve starověkém Římě (u nás např. architekt Josef Hlávka, který zřídil Fond na po-

¹ ANDERLE, P. *Útržky z historie občanské společnosti – Máme na čem stavět*. Článek z roku 2002 (dále jen „**článek**“) dostupný z:

<http://neziskovky.cz/cz/fakta/neziskovy-sektor-v-cr/historie-ns-v-cr/>

stavení sochy sv. Václava na pražském Václavském náměstí). Tentýž zdroj se poté věnuje detailněji historii občanské společnosti a popisuje např. vznik mnoha spolků s názvem REPEAL na konci první poloviny 19. století, které usilovaly o různé společenské změny a rozšíření občanských svobod na našem území (inspirace z činnosti irského hnutí REPEAL). Dále uvádí také MAFII coby protirákouskou iniciativu z roku 1915 nebo třeba Sokola (česká tělovýchovná jednota – 1862). Autor článku se také velice trefně dotýká problému občanské společnosti ve vztahu k absolutistickým či totalitním vládám, které nejsou těmto aktivitám v té pravé a nezmanipulované podobě zrovna moc nakloněny, a to z poměrně jasných důvodů. Pokud by tyto nepřilíš svobodné politické systémy nechaly lidu příliš mnoho svobod, lze očekávat jejich menší vliv na společnost a tím i jejich dřívější zkázu. Ani na území dnešní ČR však toto neplatilo vždy, poněvadž i Rakousko mělo k věci jiný přístup např. v období 17. a 18. století a jiný ve století 19., kdy údajně silně podporovalo vznikající spolky hospodářské, kulturní a jiné a kdy byly také vydávány **různé právní předpisy** (např. spolčovací zákon z r. 1852). Na jiném místě je rozebrána historie novější,² přičemž průběh byl ve zkratce následující. Za první republiky, údajně **zlatého věku neziskového sektoru**, se tento rozvíjel, a to zejména na principu národnostním. Poté následovalo období nacistického a komunistického režimu, v němž byly občanské iniciativy tohoto druhu výrazně potlačovány, ne-li téměř vymýceny. Jisté uvolnění můžeme zaznamenat např. v období Pražského jara (obnovení Sokola, Junáka, Klub 231 aj.), nicméně následná normalizace po sovětské okupaci nenechala ani zde naši společnost volně dýchat a případný odpor (např. iniciativy typu Charta 77) se snažila tvrdě perzekuovat. Následovala revoluce na konci osmdesátých let a neziskový sektor se vydal na svoji dlouhou cestu svého **znovuvybudování a rozvoje**. To, že nešlo o zrovna lehký úkol, a že tento proces není zdaleka u konce, naznačuje i text níže.

2. Neziskový sektor a další pojmy

Ve všech svých dosavadních příspěvcích pro tento sborník jsem se několikrát zmínil o pojmu „**neziskový sektor**“ (také tzv. třetí sektor), aniž bych se mu přímo věnoval a výslovně ho popsal. I když jsou samozřejmě všechny dotčené články o neziskovém sektoru, podívejme se na něj trochu blíže. Jak píše ve svém článku P. Rakušanová,³ o tomto pojmu se zmínil již v 70. letech politolog Amitai Etzioni, přičemž v něm viděl označení pro „*soukromé organizace poskytující služby*“

² Portál Třetí patro – dostupný z: <http://www.tretipatro.cz/index.php?cmd=page&id=26>

³ RAKUŠANOVÁ, P. *Třetí sektor a občanská participace v České republice*. Článek asi z roku 2003 (dále jen „**článek P. Rakušanové**“) dostupný z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100019s_rakusanova_obcan.pdf

ve veřejném zájmu a dotované státem“. S takovou definicí potom velmi úzce souvisí pojmy neziskové organizace či nestátní neziskové organizace (NNO), které jsou ztělesněním neziskového sektoru. Co se takovou organizací myslí není ani v teorii ani v praxi doposud jednotně vysvětleno, nicméně dle některých zdrojů⁴ ji lze vymezit buď úžeji či širěji, s použitím těchto základních znaků (principů):

1. **Institucionalizované** – nezáleží zde na nějaké formální registraci apod., ale na tom, že daná organizace má určitou vnitřní strukturu, určité uspořádání vlastního chodu.

2. **Soukromé** – institucionálně jsou odděleny od státní správy, která je navíc ani neřídí.

3. **Neziskové** – zde by mohl nezasvěcený laik myslet na to, že neziskové organizace nevytvářejí zisk, ale to je samozřejmě velký omyl. I zde je totiž zisk vytvářen, není však rozdělován mezi společníky, akcionáře či vedení jako u různých obchodních společností, ale je vkládán zpět do organizace k plnění jejich cílů a úkolů.

4. **Samosprávné a nezávislé** – podstatou zde je fakt, že neziskové organizace řídí samy sebe pomocí vlastních orgánů a postupů a nejsou ovládány zvenčí. U tvrzení o neovládání zvenčí bych však byl osobně velice opatrný, neboť to se mi zdá vzhledem k finanční závislosti mnoha NNO na státu, podnikatelích a dalších jako dosti diskutabilní téma.

5. **Dobrovolné** – čili fungující s využitím dobrovolně odvedené práce, darů apod.

Pod pojem neziskové organizace **v širším smyslu** bychom potom mohli zařadit politické strany a hnutí, společenství vlastníků jednotek, organizace s mezinárodním prvkem, honební společenstva, veřejné vysoké školy, profesní a jiné komory, zájmová sdružení právnických osob, odbory a jiné subjekty + občanská sdružení, nadace a nadační fondy, obecně prospěšné společnosti, církve a náboženské společnosti včetně jimi zakládaných právnických osob. Vezmeme-li v úvahu pouze subjekty za znaménkem plus (viz výše), hovoříme o neziskových organizacích **v užším smyslu**, na které se budu v textu převážně soustředit.

3. Jednotlivé formy NNO a jejich právní úprava

3.1. Občanské sdružení (o. s.)

Jelikož se jedná o nejrozšířenější formu nestátních neziskových organizací (NNO) v ČR, začnu svůj základní přehled právě zde. Dle informací Ministerstva

⁴ Portál veřejné správy České republiky – dostupný z: http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/703/_ps.2090/M/_mc/700-698-694/_s.155/17214?ks=1582

vnitru⁵ máme těchto subjektů ke dni 27. června 2010 přesně 80 125, nicméně objevují se i čísla další a poněkud odlišná. Hezký přehled⁶ o počtu všech forem NNO nalezneme například na serveru „neziskovky.cz“, který se odvolává na Český statistický úřad. Pro zajímavost dodávám, že na tomto místě se občanských sdružení uvádí o cca 10 000 méně. V právním řádu naší země je v případě občanských sdružení nejdůležitější zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů v aktuálním znění, na nějž se v následujících řádcích podrobněji podíváme. Můžeme říci, že v prvních pěti ustanoveních zákona (§§1–5) najdeme základní charakteristiku a principy této formy NNO. Jde tak především o **právníkou osobu**, která je vyjádřením jednoho ze základních principů právního státu (**svoboda sdružování a shromažďování**). S tím samozřejmě souvisí i to, že nikdo nesmí být nucen být jejím členem, nikomu nesmí být členství či nečlenství v ní na újmu, nikomu nesmí být bráněno z ní vystoupit atd. Zákon sice zmiňuje pojem sdružení, má však na mysli též různé svazy, spolky, hnutí, kluby či třeba odborové organizace, které jsou tímto právním předpisem taktéž upraveny. Výslovně však uvádí, že na sdružování občanů v politických stranách a hnutích, v církvích a náboženských společnostech či třeba k výtěžným činnostem, se pro úpravu v jiných předpisech vztahovat nebude. Za poslední důležitou informaci z prvních pěti ustanovení zákona potom považují zákaz sdružení, která by např. různě porušovala základní lidská práva, vytvářela různé ozbrojené složky v souvislosti se svou činností, bez svolení nahrazovala funkci státních orgánů atd.

Následují ustanovení další (§§6–10), upravující proces registrace a **vzniku sdružení**. Zde je nutno si uvědomit, že česká úprava nestojí na tzv. povolovacím principu, ale na **principu registrace**. V souladu s tímto nejméně tři osoby (aspoň jedna 18 let) neboli tzv. přípravný výbor podají návrh na registraci sdružení Ministerstvu vnitra, které ho v případě souladu se zákonem bude muset zaregistrovat. Pokud by se uplatnil princip povolovací, daný orgán by měl možnost tzv. správního uvážení a činnost sdružení by povolit nemusel i z jiných důvodů. Stejně jako v Rakousku, i v ČR musí být k návrhu na registraci připojeny **stanovy**, které obsahují např. název sdružení, sídlo, cíl jeho činnosti, zásady hospodaření a další. Jak potom říká zákon, řízení o registraci je zahájeno dnem, kdy Ministerstvu došel příslušný a bezvadný návrh. Od této chvíle by mělo Ministerstvo registraci buď do 10 dnů odmítnout (např. pro rozpor cílů sdružení se základními lidskými právy) nebo ve stejné lhůtě sdružení registrovat. Zákon však myslí i na situace, kdy by nedošlo k odmítnutí registrace do 40 dnů od zahájení

⁵ Stránky Ministerstva vnitra ČR – dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/seznam-obcanskych-sdruzeni/>

⁶ Statistika na serveru neziskovky.cz (dále jen „přehled ČSÚ“) – dostupná z: <http://neziskovky.cz/cz/fakta/neziskovy-sektor-v-cr/statistika/>

řízení. Tehdy by se následující den po této lhůtě považovalo sdružení za vzniklé. Kratičkou zmínku zde můžeme věnovat též odborovým organizacím a organizacím zaměstnavatelů, které se v souladu s §9a zákona stávají právnickou osobou nikoliv dnem registrace, ale již v okamžiku, kdy návrh na jejich evidenci byl doručen příslušnému ministerstvu.

Další důležitou součástí života každého sdružení upravuje §12 a násl. zákona, kdy se samozřejmě jedná o možný **zánik sdružení**. K tomu může dojít buď rozpuštěním či sloučením s jiným sdružením (dobrovolně) a zadruhé také pravomocným rozhodnutím Ministerstva o jeho rozpuštění (nuceně), k čemuž musejí být dány zákonné důvody (princip nezasahování státu) a předchozí výzva k upuštění od protiprávní činnosti. Ať už však sdružení zanikne jakýmkoliv z těchto způsobů, bude třeba **majetkové vypořádání**. Po právní úpravě zániku sdružení následují v dotčeném zákoně ještě §15 o soudní ochraně a §16 o smlouvách o součinnosti. Prvně zmíněný dává možnost členu konkrétního sdružení bránit se soudně v případě, že některý z jeho orgánů učiní rozhodnutí odporující stanovám či zákonu a podle stanov již není možno podat opravný prostředek. Druhé ustanovení potom dává sdružením možnost vytvářet svazy či písemně uzavírat smlouvy o součinnosti, na jejichž základě mohou tyto lépe spolupracovat k dosažení společných cílů.

Předmětem našeho zájmu jsou v tomto oddílu občanská sdružení, o nichž jsme si to nejzákladnější právě představili. Co se týče dalších informací, doporučil bych osobně např. texty mého bývalého pracovního kolegy T. Pally, který zpracoval praktický a čtivý materiál⁷ o nestátních neziskových organizacích v ČR. V případě občanských sdružení zde najdete nejen vzor návrhu na registraci k Ministerstvu vnitra, ale též i různé zajímavé detaily. Jedním z takových detailů je zmínka o možnostech občanů v případech, kdy Ministerstvo vnitra např. odmítne sdružení registrovat či se ho bude snažit neprávem rozpustit. Na rozdíl od žaloby ve správním soudnictví k Nejvyššímu správnímu soudu dle zákonné dikce, podle textu T. Pally bude příslušným k ochraně občanových práv Městský soud v Praze. Z téhož zdroje si nakonec můžeme převzít i **stručnou charakteristiku občanských sdružení**, podle níž se jedná o poměrně volnější formu právnické osoby, ve které nejsou tak striktní pravidla jako u obecně prospěšné společnosti. Jelikož zákon nebyl v některých aspektech detailně promyšlen, mohou se vyskytnout některé problémy (např. u poskytování služeb za úplatu). Pro občany toužící po jistém volnějším spolku se tedy forma občanského sdružení jeví ideální (např. sdružení zahrádkářů), pokud však stojí zakladatelé o profe-

⁷ Stránky Asociace nestátních neziskových organizací Jihomoravského kraje. Rubrika poradenství – texty T. Pally z roku 2009 (dále jen „**text T. Pally**“) dostupné z: <http://www.annojmk.cz/Poradenstvi/Pravni/Uvod>

sionálnější organizaci, lze doporučit spíše formu obecně prospěšné společnosti. Měl-li bych tedy výklad o občanském sdružení vlastními slovy završit, je to dle mého názoru ideální forma, jak bojovat např. proti něčemu negativnímu v našem okolí či jak lze dosáhnout nějakých konkrétních cílů, které nás s dalšími členy spojují.

3.2. Nadace a nadační fond

Nadace a nadační fondy jsou poněkud jinou formou neziskových organizací, a to hned v několika ohledech. Především jde o tzv. účelová sdružení majetku (a tedy i **právnícké osoby**), která jsou právně zakotvena ve zvláštním samostatném zákoně, zákoně č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech v aktuálním znění. Tyto subjekty **slouží k dosahování obecně prospěšných cílů**, kterými zákon rozumí zejména rozvoj duchovních hodnot, ochranu lidských práv nebo jiných humanitárních hodnot, ochranu přírodního prostředí, kulturních památek a tradic a rozvoj vědy, vzdělání, tělovýchovy a sportu. Jak už jsem uvedl v příspěvku o rakouském neziskovém sektoru, rozdíl mezi nadací a nadačním fondem je zejména v tom, že zatímco nadace by měla být trvalejšího charakteru, působit pravidelně a dlouhodoběji k plnění svých cílů a udržovat nadační jmění minimálně ve výši 500 000 Kč (jinak zrušení nadace), nadační fondy mohou sloužit i zcela jednorázovým účelům a být tak úplně vyčerpány. Od občanského sdružení se však nadace a nadační fondy liší i v dalším bodě, totiž v otázce jejich zřizování a vzniku. Obě tyto formy se zřizují tzv. **nadační listinou**, která může mít formu písemné smlouvy mezi dvěma a více zřizovateli, formu zakládací listiny u jednoho zřizovatele a do třetice dokonce i **formu závěti**. V §3 odst. 2 potom zákon vyjmenovává, co všechno musí nadační listina obsahovat, kromě jiného např. název a sídlo, vymezení účelu, počet členů správní a dozorčí rady, podmínky pro poskytování nadačních příspěvků (viz též také **statut nadace a nadačního fondu** v §4) atd. **Vznik nadace i nadačního fondu** nastává dnem zápisu do nadačního rejstříku vedeného tzv. rejstříkovými soudy (jde o soudy krajské, v Praze o Městský soud), což je spolu s odlišnými přílohami k návrhu na zápis další z podstatných rozdílů od občanského sdružení. Podle §7 zákona **se nadace a nadační fondy zrušují**

a) **dosažením účelu**, pro který byly zřízeny, dnem uvedeným v rozhodnutí správní rady o dosažení účelu nadace nebo nadačního fondu,

b) **rozhodnutím soudu** o zrušení nadace nebo nadačního fondu dnem uvedeným v tomto rozhodnutí, jinak dnem nabytí právní moci tohoto rozhodnutí,

c) rozhodnutím o úpadku, nebo zamítnutím insolvenčního návrhu proto, že majetek nadace nebo nadačního fondu nepostačuje k úhradě nákladů insolvenčního řízení.

Dále (§7 odst. 3) také soud na návrh zřizovatele, vykonavatele závěti, správní rady nebo osoby, která osvědčí právní zájem, **nadaci zruší**, jestliže

a) nadační jmění nepřináší trvale žádný výnos a nadace nemá jiný majetek a **nemůže** tak **plnit účel**, pro který byla zřízena,

b) došlo ke **snížení nadačního jmění pod 500 000 Kč** a nadace ve lhůtě stanovené v §23 odst. 12 nerozhodla o navýšení jmění z ostatního majetku.

Soud na návrh zřizovatele, vykonavatele závěti, správní rady nebo osoby, která osvědčí právní zájem, **nadační fond zruší**, jestliže se trvale majetek nadačního fondu vyčerpal a nadační fond tak **nemůže plnit účel**, pro který byl zřízen (§7 odst. 4). A konečně, soud na návrh zřizovatele, vykonavatele závěti nebo osoby, která osvědčí právní zájem, nadaci nebo nadační fond **zruší** též, jestliže

a) nadace nebo nadační fond při své činnosti závažným způsobem nebo opakovaně **porušuje** tento **zákon, nadační listinu nebo statut**,

b) v uplynulém roce se nekonalo ani jedno zasedání správní rady nebo nebyli zvoleni členové orgánů nadace nebo nadačního fondu, popřípadě revizor namísto členů, jejichž členství, popřípadě funkce zanikly před více než rokem, nebo,

c) nadace nebo nadační fond **neplní** po dobu nejméně dvou let **účel**, pro který byly zřízeny, zejména jestliže nadace neposkytuje v uvedené době nadační příspěvky, a nadace nebo nadační fond ve lhůtě soudem stanovené nezjedná nápravu.

Jak potom praví §7 odst. 1, po těchto způsobech zrušení (a to s likvidační nebo bez ní) následuje samotný **zánik**, který je proveden výmazem nadace či nadačního fondu z rejstříku. Podle přehledu ČSÚ měla Česká republika v březnu 2010 nadace v počtu 439 a k tomu 1181 nadačních fondů, což se s počtem občanských sdružení v podstatě nedá srovnávat. Závěrem bych chtěl k těmto dvěma formám NNO zmínit ještě několik vět o jejich **orgánech** a používání jejich majetku. Ohledně orgánů, povinně se v obou případech zřizuje správní rada, dozorčí rada či případně revizor a někdy též ředitel, který však zákonem vyžadován není. Tímto máme dán další rozdíl od občanských sdružení, u nichž zákon žádné orgány povinně nepředepisuje (zpravidla však tyto mají alespoň členskou schůzi a předsednictvo s předsedou). Poměrně zásadní jsou nakonec pravidla pro **požívání majetku** nadací a nadačních fondů v §21 a násl. zákona, podle nichž smí být tento využit jen ke stanoveným účelům (nikoliv např. k financování politických stran) či jsou zde uvedeny případy, kdy smí nadace a nadační fondy vlastním jménem podnikat (např. pronájem nemovitostí, pořádání loterií). Kdybychom tedy měli o nadaci či nadačním fondu uvažovat? Může to být např. tehdy, pokud máme obrovský majetek a pro případ naší smrti si přejeme, aby byl využit k nějakému užitečnému a šlechetnému účelu, třeba k financování léčby postiženým dětem. Tehdy můžeme závětí určit, kdo bude náš majetek spravovat, jak

s ním má nakládat a případně komu ho může postupně rozdělovat. Nadace a nadační fondy však poskytují svým zřizovatelům daleko větší prostor a tudíž lze samozřejmě vše činit i za jejich života. Úplně poslední poznámku věnuji novele výše uvedeného zákona (účinnost snad od 1. 7. 2010), která přinese mimo jiné možnost změny nadačního fondu na nadaci.

3.3. Obecně prospěšná společnost (o. p. s.)

Jak praví §1 zákona 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech v aktuálním znění, jde o **právníckou osobu** založenou podle tohoto zákona, která poskytuje veřejnosti **obecně prospěšné služby** za předem stanovených a pro všechny uživatele stejných podmínek a jejíž hospodářský výsledek (zisk) nesmí být použit ve prospěch zakladatelů, členů jejich orgánů nebo zaměstnanců a naopak, musí být použit na poskytování obecně prospěšných služeb, pro které byla obecně prospěšná společnost založena. Všechny obecně prospěšné společnosti, kterých u nás bylo dle přehledu ČSÚ v březnu 2010 údajně 1860, mohou být založeny fyzickou či právníckou osobou (dokonce i Českou republikou), a to zakládací smlouvou s úředně ověřenými podpisy v případě více zakladatelů či zakládací listinou ve formě notářského zápisu u zakladatele jediného. I v tomto případě jsou zákonem stanoveny určité náležitosti těchto **zakládacích dokumentů**, z nichž příkladem uvedu název a sídlo, druh poskytovaných obecně prospěšných činností, podmínky poskytování těchto činností a další. Společnost jako taková **vzniká** zápisem do rejstříku o.p.s. vedeném opět rejstříkovými soudy jako v případě nadací. V §7 a násl. je upraven proces **zániku** obecně prospěšné společnosti. Ten nastává opět výmazem z daného rejstříku, čemuž předchází fáze zrušení s likvidací nebo bez ní. Obecně prospěšná společnost může být **zrušena** (§8 odst. 1)

- a) uplynutím doby, na kterou byla založena,
- b) **dosazením účelu**, pro který byla založena,
- c) dnem uvedeným v rozhodnutí správní rady o zrušení obecně prospěšné společnosti,
- d) vnitrostátní fúzí nebo rozdělením,
- e) dnem uvedeným v rozhodnutí soudu o zrušení obecně prospěšné společnosti, jinak dnem, kdy toto rozhodnutí nabude právní moci,
- f) **prohlášením konkursu** na její majetek.

Jinak také platí (§8 odst. 4), že soud na návrh státního orgánu, zakladatele nebo osoby, která osvědčí právní zájem, rozhodne o **zrušení** obecně prospěšné společnosti a o její likvidaci, jestliže

- a) v uplynulém roce se nekonalo ani jedno zasedání správní rady obecně prospěšné společnosti,

b) nebyly jmenovány orgány obecně prospěšné společnosti a dosavadním orgánům skončilo funkční období před více než rokem,

c) obecně prospěšná společnost **neposkytuje obecně prospěšné služby** uvedené v zakládací listině po dobu delší než šest měsíců,

d) provozováním doplňkové činnosti došlo v období šesti měsíců opakovaně k ohrožení kvality, rozsahu a dostupnosti obecně prospěšných služeb, k jejichž poskytování byla obecně prospěšná společnost založena,

e) obecně prospěšná společnost užívá příjmů ze své činnosti a svěřeného majetku v rozporu s tímto zákonem,

f) obecně prospěšná společnost **porušuje ustanovení tohoto zákona**.

Co se týče **orgánů**, má obecně prospěšná společnost správní radu, dozorčí radu a ředitele, všechny zřízované povinně ze zákona. Za zmínku stojí konečně i právní úprava **hospodaření o. p. s.** počínající v §17. V této souvislosti je třeba konstatovat, že tento druh NNO smí kromě své hlavní obecně prospěšné činnosti vykonávat též tzv. **doplňkovou činnost** (v podstatě je tím myšleno podnikání), pokud bude touto dosaženo účinnějšího využití majetku, a pokud to zároveň nebude znamenat ohrožení kvality, rozsahu a dostupnosti obecně prospěšných služeb. Závěrem bych opět trochu zjednodušeně tuto formu NNO charakterizoval, tentokrát doslovnou citací textu T. Pally: „*Do značné míry se podobá obchodní společnosti. Jsou zde stanovena striktnější pravidla pro fungování i hospodaření, na druhou stranu je možné vykonávat obecně prospěšné služby za úplatu. Není to ale výdělečný podnik, zisk nelze použít ve prospěch členů, zaměstnanců apod., členové správní a dozorčí rady nemají nárok na odměnu za výkon funkce, ředitel o. p. s. ano. V podstatě se jedná o profesionální NNO, která je zřejmě předobrazem toho, jak budou v budoucnosti vypadat všechny NNO, které budou napojeny na zdroje z veřejných rozpočtů. Je zde velký důraz na transparentnost činnosti i hospodaření. Představitelé o. p. s. si ale občas stěžují na přílišnou rigidnost právní úpravy.*“ Tamtéž lze samozřejmě najít i formuláře a další detaily jak k nadacím a nadačním fondům, tak i k o. p. s.

3.4. Církevní právnické osoby

Ve druhé části tohoto příspěvku jsem uvedl jak širší chápání pojmu nestátní neziskové organizace, tak i jeho pojetí užší, chceme-li pojetí základní. V obou těchto skupinách však měly své místo církevní právnické osoby, s čímž však, jak dokazuje např. absence těchto subjektů v jiném přehledu⁸ základních typů NNO, nemusí všichni souhlasit. I když tedy v tomto přehledu NNO církevní právnické osoby nenajdeme, všele ho doporučuji, poněvadž nám nabízí rychlou

⁸ Přehled na serveru neziskovky.cz (dále jen „**přehled NNO**“) – dostupný z: <http://neziskovky.cz/cz/fakta/neziskovy-sektor-v-cr/typy/>

orientaci v základních atributech ostatních forem NNO a umožňuje tak jejich srovnání (např. v otázce účetnictví, registrace, možnosti podnikatelských aktivit atd.). V případě církevních právnických osob, základní kámen jejich právní úpravy je tvořen zákonem č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech v aktuálním znění. Hned v jeho §2 najdeme obdobu toho, co jsem zmiňoval i u občanských sdružení, totiž konstatování, že nikdo nesmí být nucen ke vstupu do církve a náboženské společnosti, k vystoupení z nich či třeba být kvůli účasti v nich omezován na svých právech. Následující §3 obsahuje také základní definici, když církví a náboženskou společností se rozumí „**dobrovolné společenství osob s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromáždování, bohoslužby, vyučování a duchovní služby.**“ Obdobně jako u předchozích forem NNO, i církve a náboženské společnosti se stávají právnickou osobou **registrací**, tentokrát však do rejstříku vedeného Ministerstvem kultury. Zákon potom také podrobně rozepisuje (§10), co musí návrh na registraci obsahovat:

- a) základní charakteristiku církve a náboženské společnosti, jejího učení a poslání,
- b) zápis o založení církve a náboženské společnosti na území České republiky,
- c) v originále **podpisy nejméně 300 zletilých občanů České republiky** nebo cizinců s trvalým pobytem v České republice hlásících se k této církvi a náboženské společnosti, s uvedením jejich osobních údajů podle tohoto zákona a s uvedením totožného textu na každém podpisovém archu, který uvádí plný název církve a náboženské společnosti, sbírající podpisy pro účel její registrace, a z něhož je patrné, že podpisový arch je podepisován pouze osobou hlásící se k této církvi a náboženské společnosti,
- d) základní dokument – ten obsahuje např. název, poslání, sídlo, zásady hospodaření či třeba organizační strukturu církve a náboženské společnosti.

Jestliže potom církev a náboženská společnost neporušuje jinak zákony či principy právního státu (např. kdyby podporovala nesnášenlivost mezi lidmi) a je registrována, může vyučovat a vychovávat své duchovní i laické pracovníky ve vlastních školách a jiných zařízeních. Pokud jsou však tyto subjekty registrovány více než deset let, řádně plní své závazky vůči státu a třetím osobám, popř. splňují další podmínky (§11), mohou jim být na návrh přiznána různá **zvláštní práva** (§7). Jde např. o vyučování náboženství ve státních školách, konání obřadů k uzavření církevních sňatků, financování státem atd. Důležitým je také ustanovení §15a zákona, podle něhož mohou církve a náboženské společnosti **zakládat další právnické osoby** za účelem vyznávání náboženské víry či po-

skytování charitativních služeb. V otázce **zrušení a zániku** církve, Ministerstvo kultury zahajuje příslušné řízení na základě různých skutečností, např. na žádost či při protiprávní činnosti. Jelikož je však problematika církví velice obsáhlá a navíc podle některých ani nepatří do základního výčtu NNO, odkazují v detailech na příslušné zákony či třeba text T. Pally. V závěru jen stručnou osobní poznámku. Ačkoliv jsem nevěřící a do kostela či na jiná místa podobného rázu často nechodím, jsem přesvědčen, že i na počátku 3. milénia mají tyto subjekty velký význam a jsou tak důležitou součástí neziskového sektoru, chceme-li společnost jako celku. Tento názor zastávám nejen pro jejich často cennou charitativní a jinou dobrovolnou činnost, ale též i pro jejich mnohé názory, které ukazují dnešnímu uspěchanému člověku různé alternativy poctivého a plnohodnotného života.

3.5. Ostatní NNO

Jak jsem uvedl výše, podle širšího pojetí neziskových organizací lze mezi ně zařadit spoustu dalších subjektů, např. veřejné vysoké školy, profesní komory, společenství vlastníků jednotek aj. Dle popisu satelitního účtu neziskových organizací⁹ je toto zařazení dosti sporné např. u veřejných vysokých škol, poněvadž ty mohou vznikat i zanikat výhradně zákonem. Podle tohoto zdroje je však nakonec převažujícím kritériem samostatnost, tedy vlastní řízení. Co se týče společenství vlastníků jednotek, jedná se o právnickou osobu, která vzniká v domě s minimálně pěti byty, z nichž alespoň tři jsou ve vlastnictví tří různých vlastníků. Tato společenství se zapisují do rejstříků vedených krajskými soudy (resp. Městským soudem v Praze) a slouží ke správě společné části domu, výběru a použití finančních prostředků od jednotlivých vlastníků potřebných pro tuto správu atd. Znaky neziskové organizace bych zde v podstatě viděl, pokulhává tu však jen „dobrovolnost“, poněvadž toto společenství vzniká nezávisle na vůli jednotlivých vlastníků přímo ze zákona. Dobrovolnost lze však na druhou stranu spatřovat v tom, že se všichni obyvatelé podílí na správě domu rovným dílem, často bez nároku na odměnu. Za všechny ostatní NNO můžeme zmínit nakonec i profesní komory, ve kterých se musejí povinně sdružovat advokáti, lékaři, exekutoři, architekti aj. Vezmeme-li si v příklad třeba advokátní komoru, jde sice možná o organizaci naplňující výše uvedené znaky NNO, holým faktem ovšem zůstává, že jde vlastně jen o velkou skupinu podnikatelů.

⁹ Stránky Českého statistického úřadu – dostupné z: http://apl.czso.cz/nufile/SUNI_2007.htm

4. Český neziskový sektor v ekonomických souvislostech

4.1. Zaměstnanci

Už jsem v textu o českém dobrovolnictví zmínil, že v České republice postrádám kompletní a podrobné zprávy o neziskovém sektoru jaké mají v Rakousku, a tudíž musí případný zájemce o celou problematiku prozkoumávat mnohem více dokumentů a jiných zdrojů. Ohledně zaměstnanosti v neziskovém sektoru, určité informace najdeme ve zprávě¹⁰ o stavu neziskového sektoru v ČR z roku 2008, v níž se např. uvádí, že většina fungujících neziskových organizací má své stále zaměstnance, avšak ne vždy se zcela jasně stanovenou náplní práce. Tito jsou potom často zaměstnáváni na dobu trvání různých projektů, což dle mého názoru vnáší do neziskového sektoru další nejistoty. Tamtéž najdeme i zmínku o významu dobrovolníků, kteří se na produktivitě neziskového sektoru poměrně významně podílejí. Jak vyplývá z dalších statistik ČSÚ,¹¹ v roce 2008 v českých neziskových organizacích sloužících domácnostem (výčet v textu o dobrovolnictví) pracovalo cca 1 236 000 dobrovolníků, cca 96 000 lidí na dohody o práci a cca 45 000 zaměstnanců. K dispozici je též prezentace J. Tošnera,¹² který uvádí u roku 2010 počet dobrovolníků 1 200 000, zaměstnanců na dohody o práci 130 000 a zaměstnanců na plný pracovní poměr 60 000.

4.2. Příjmy a výdaje

Kromě poslední uvedené informací, ekonomické statistiky ČSÚ zachycují i výnosy a náklady neziskových institucí sloužících domácnostem. V roce 2008 tyto vykazovaly výnosy (příjmy u jednoduchého účetnictví) ve výši **52,5 miliard Kč**, z nichž cca 42,3 mld. bylo z hlavní činnosti a cca 10,2 mld. z vedlejší hospodářské činnosti po zdanění. Náklady (výdaje u jednoduchého účetnictví) potom byly dle stejného zdroje cca **50,8 mld.**, z čehož přibližně 43,8 mld. bylo na činnost hlavní a 7 mld. na tu vedlejší. Vezmeme-li v úvahu, že v roce 2005 měl rakouský neziskový sektor příjem kolem 4 mld. Eur (cca 100 mld. Kč) a ČR v téže roce cca 42 mld., můžeme s přihlédnutím k nepřesnosti těchto statistik přece jen možná konstatovat, že rakouský neziskový sektor bude výkonnější a více podporovaný. Zpráva o NS podává též některé informace o finančním za-

¹⁰ Server neziskovky.cz. Zpráva o stavu neziskového sektoru v ČR z roku 2008 (dále jen „zpráva o NS“) dostupná z:

http://www.neziskovky.cz/Files/Soubory/neziskovy_sektor_CR/Zprava_o_stavu_NS_2008.pdf

¹¹ Stránky Českého statistického úřadu. Statistika o ekonomickém výsledku neziskových institucí (dále jen „ekonomické statistiky ČSÚ“) dostupné z:

<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/9504-10>

¹² Stránky asociace nestátních neziskových organizací- dostupné z:

<http://www.asociaceno.cz/search.php?rsvelikost=sab&rstext=all-phpRS-all&rstema=29&stromhmenu=29>

jištění neziskových organizací, z nichž plyne, že většinu financí tyto získávají z českého prostředí a strukturálních fondů EU. Konkrétně se jedná o příjmy ze státního rozpočtu, veřejných rozpočtů, firem, nadací či třeba individuální dary. Co se týče firem, podle téhož zdroje firmy nepodporují neziskové organizace vždy penězi, ale i poskytováním všelijakých výrobků, služeb či práce firemních dobrovolníků. Ruku k dílu přikládají i nadace, které jsou stabilním zdrojem příjmů pro různé NNO, nicméně i ony čerpají peníze ze stejných zdrojů a i jim v poslední době pokladny poněkud vysychají. Zpráva o NS také konstatuje, že neziskové organizace mají většinou **více finančních zdrojů**, avšak jeden z nich bývá často dominantní, což může způsobovat problémy. Nepravidelnost a krátkodobost poskytovaných příjmů je potom pro mnohé organizace dalším velkým problémem, neboť si tak nemohou dlouhodobě plánovat svoji činnost a počítat s určitými finančními prostředky. Zde je dle mého názoru nutno zapracovat na způsobech **víceletého financování** a poskytnout tak těmto organizacím větší jistoty. I na základě tohoto jsou následně subjekty neziskového sektoru nuceny zdokonalovat se ve fundraisingu (získávání prostředků) a zvyšovat své příjmy více na vlastní pěst, např. prodejem různých výrobků a služeb. Důkazem toho, že ani tak to nemají NNO mnohdy zrovna nejlehčí je fakt, že např. Ministerstvo vnitra zastává poměrně nově výklad zákona o sdružování, dle kterého občanská sdružení nesmějí poskytovat veřejně prospěšné služby za úplatu. V případě zájmu, detailní rozbor financování NNO za rok 2008 lze najít na webových stránkách Vlády ČR.¹³

5. Několik postřehů ke zdaňování u neziskových organizací

H. Pavlů ve své práci¹⁴ píše, že stát může neziskovému sektoru pomoci nejen v podobě různých grantů na konkrétní programy, různými mandatorními výdaji (např. musí přispívat politickým stranám a církvím) či jinou dotační politikou, ale též ho podporuje i nepřímo, totiž v podobě **daňového zvýhodnění**. To se týká jak zdaňování NNO, tak i dárců, kteří jim na veřejně prospěšné účely přispívají. Tamtéž jsou následně vyjmenovány některé základní formy pomoci, přičemž se jedná o to, že

a) daní podléhají pouze příjmy z reklam, pronájmu majetku kromě majetku státního a příjmy ze ziskové činnosti (zde tak NNO mají trochu složitější posta-

¹³Stránky Vlády ČR – dostupné z:

http://www.neziskovsky.cz/Files/Soubory/finance/rozbor_2008.pdf

¹⁴PAVLŮ, Helena. *Vztah státu a neziskového sektoru: teoretické přístupy a praktické příklady v ČR*. 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Vedoucí práce: Zuzana Prouzová (dále jen „**práce H. Pavlů**“) – dostupná z:

http://is.muni.cz/th/100053/esf_m/?lang=en

vení než podnikatelé, neboť musejí podrobně vykazovat náklady a výnosy zvlášť za činnost hlavní, zvlášť za vedlejší atd.),

b) neziskové organizace mohou uplatňovat tzv. specifickou odčitatelnou položku ve výši 30 % upraveného základu daně (to však pouze v rozmezí od 300 000 Kč až do 1 000 000 Kč),

c) osoby poskytující různé dary neziskovým organizacím na zákonem stanovené účely mohou tyto výdaje promítnout do svých daňových příznání, přičemž u fyzických osob musí tvořit úhrnná hodnota darů alespoň 2 % jejich základu daně či min. 1000 Kč (max. odpočet 10 % ze základu daně) a u právnických osob musí jít min. o 2000 Kč (max. odpočet 5 % ze základu daně).

Daňových zvýhodnění lze však samozřejmě najít více, v příklad můžeme uvést též zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí v aktuálním znění, kdy daň dědickou a darovací neplatí veřejná vysoká škola a dále také obecně prospěšná společnost, církev a náboženské společnosti, pokud je bezúplatně nabytý majetek určen na jejich činnosti (§20 odst. 4). Ve stejném ustanovení můžeme najít ale i výhody pro nadace, politické strany a hnutí atd. Jak je to u neziskových organizací s DPH se dozvíme např. na portálu veřejné správy ČR.¹⁵ Podle tohoto zdroje zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty v aktuálním znění hovoří o dvou typech osob, totiž **osob povinných k dani a osob k dani identifikovaných**. Neziskové organizace se nebudou považovat za osoby povinné k dani, jestliže buď nebudou vykonávat ekonomickou činnost ve smyslu zákona o DPH nebo budou provozovat pouze činnosti, které jsou od daně osvobozeny bez nároku na odpočet daně (např. zdravotnické služby, sociální pomoc, vzdělávání). I kdyby se však nezisková organizace stala osobou povinnou k dani, nebude daň platit v případě ročního obrátu do 1 000 000 Kč. Osobou identifikovanou k dani by se NNO stala, kdyby pořídila zboží z jiného státu EU za více než 10 000 Eur bez DPH, to už je však nad rámec tohoto příspěvku.

Práce H. Pavlů pak přináší ještě několik dalších důležitých postřehů. Jednak jde o fakt, že české daňové zákony v podstatě nerozlišují při poskytování úlev neziskové organizace působící pro obecné blaho a organizace působící dovnitř, čili jen ku prospěchu vlastních členů. Kromě toho by se i dárci samotní dali motivovat mnohem lépe a nikoliv jen snížením jejich daňového základu (např. možností slevy z konečné daňové povinnosti). Zajímavou myšlenkou se zde jeví i odstupňování daňových výhod v závislosti na transparentnosti dané organizaci, kdy by více výhod mohly dostávat organizace s nezávislým auditem svého hospodaření. Jako poslední bych chtěl zmínit v otázce zdaňování NNO problematiku tzv. **da-**

¹⁵ Dostupné z: <http://portal.gov.cz/wps/portal/.s.155/701/.s.155/17236?ks=1608&docid=104749>

ňové asignace. Jak autorka píše, v podstatě jde o to, že daňový poplatník by mohl rozhodnout kam přesně, tedy jaké osobě a na jaké účely, by část jím odvedené daně putovala. Tento systém funguje už od roku 1996 v Maďarsku a od roku 2002 též třeba i na Slovensku, nicméně v ČR se toto stále prosadit nedaří. Plně zde souhlasím s názorem, že daňová asignace by nemusela přinést jen výhody, ale též i některé problémy. Občané by v této souvislosti např. mohli darovat více peněz ve prospěch silných NNO, které by je denně masírovaly drahými kampaněmi (malé NNO by tak byly znevýhodněny) či by se např. mohlo stát, že při 1% daňové asignaci by administrativní náklady se správou těchto peněz mohly převýšit užítky z celé asignace. V případě většího zájmu o daňovou problematiku lze nalézt více např. v další z diplomových prací Masarykovy univerzity.¹⁶

6. Český neziskový sektor v politických a jiných souvislostech

I zde bych se pro začátek přidržel zprávy o NS, podle níž je komunikace mezi neziskovým sektorem a veřejnou správou zajištěna. Za styčné orgány zde můžeme považovat např. poradní orgány jednotlivých ministerstev či třeba **Radu vlády pro nestátní neziskové organizace**¹⁷ (dále jen RNNO) coby poradní orgán samotné vlády. Důležitým orgánem však je i Výbor pro legislativu a financování, který se dle stejného zdroje podílí na přípravě novel zákonů týkajících se různých forem NNO včetně nového občanského zákoníku a zákona o veřejně prospěšných organizacích. Ohledně spolupráce s městy, kraji a státem, situace se může lišit případ od případu. Podle zprávy o NS je možno tvrdit, že zatímco kraje mají většinou vypracovanou určitou grantovou strategii pro podporu NNO, města a jednotlivé obce tak činí spíše nahodile. Z osobních zkušeností bych potom řekl o samé také o jednotlivých ministerstvech, která se mohou poměrně dosti lišit v míře spolupráce s neziskovým sektorem. Tamtéž se také tvrdí, že nestátní neziskové organizace se nedostatečně prosadily při vyhledávání strukturálních fondů 2007–2013, v důsledku čehož byla jejich podpora omezena. Jak stát, tak i regionální úřady potom podporují přednostně vlastní projekty, dále projekty svých organizací, podnikatelů a až nakonec NNO. V těchto souvislostech je možno uvést i snahu NNO řešit různé společensko-politické problémy (např. v otázce sociálně vyloučených skupin), přičemž výsledek tohoto úsilí byl mnohdy proměnlivý. Obecně také totožný zdroj zastává stanovisko, že nestátní neziskové organizace nepovažují lobbying za svoji prioritu a nemají zde vypracovanou

¹⁶ WOLINGER, Zdeněk. *Daňová politika vůči neziskovým organizacím*. 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Vedoucí práce: Tomáš Rosenmayer (dále jen „práce Z. Wolinger“) – dostupná z: http://is.muni.cz/th/137228/esf_m/Diplomova_prace.pdf?lang=en

¹⁷ Více o tomto orgánu zde: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/zakladni-informace-767/>

vanou jasnou a jednotnou strategií. Poměrně zásadním je potom tvrzení na témže místě, podle něhož státní správa a političtí představitelé **nepovažují neziskové organizace jako rovnocenného politického partnera**, poněvadž NNO nedisponují dostatečnou silou v oblasti různých asociací, zastřešujících organizací atd. Ze zprávy o NS bych potom ještě rád uvedl poměrně dobrou pověst neziskových organizací jak u vlády a veřejné správy vůbec, tak i u veřejnosti. Zde lze vidět jeden z dalších problémů, kdy si díky nedostatečné prezentaci služeb NNO (např. kvůli financím) veřejnost ne vždy uvědomí jejich význam a důležitost.

Vztahu stát–neziskový sektor se věnuje také např. diplomová práce M. Horákové¹⁸, která tvrdí, že přístup vlády se dosti měnil. Poměrně liberální období po prvních volbách a snaha vytvořit s neziskovým sektorem partnerský vztah bylo nahrazeno odstupem za vlády Václava Klause, po čemž následovalo opět zlepšování vzájemných vztahů za vlády ČSSD. Názor autorky na současný stav potom poměrně jasně vyjadřují následující věty: „...*V současnosti jsou vztahy stát–neziskový sektor označovány jako kladné, problémové okruhy však zůstávají stále stejné: legislativní upravení, oblast financování a míra spolupráce mezi veřejnou správou a občanským sektorem. Zejména v oblasti financování je snaha neziskový sektor stavět do takové pozice, aby se sám staral o získávání finančních prostředků formou sponzorských darů a vlastních zdrojů...*“ a „...*Na straně neziskových organizací je třeba se sjednotit, vytvořit takový zastřešující orgán, který bude plně respektován všemi neziskovými organizacemi. Jedině tak se bude moci stát plnohodnotným partnerem při vyjednávání se státem, s podnikatelským sektorem, s veřejností...*“ Stejně jako v případě Rakouska, i u nás mohou různé neziskové organizace připomínkovat zákony (např. Sdružení obrany spotřebitelů), účastnit se různých správních řízení (např. v oblasti životního prostředí) a vyvíjet spoustu dalších činností, které se státní, regionální a místní politikou více či méně souvisí.

7. Organizační charakter českých neziskových organizací

Ohledně organizační struktury NNO v České republice je možno napsat mnohé, nicméně je třeba si uvědomit, že ne každá informace bude platit pro každou neziskovou organizaci. V tomto ohledu se můžeme podívat např. na politické strany, různá velká občanská sdružení či třeba katolickou církev, které se snaží spolu s mnoha dalšími působit komplexně na území celé ČR, v rámci různých forem mezinárodní spolupráce často i mimo něj. K tomuto je stejně jako v pří-

¹⁸HORÁKOVÁ, Marie. Vztah státu a neziskového sektoru: teoretické přístupy a praktické příklady v ČR. 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Vedoucí práce: Zuzana Prouzová (dále jen „práce M. Horákové“) – dostupná z: http://is.muni.cz/th/18069/esf_m/Diplomova_prace_M._Horakova.pdf?lang=en

padě rakouských NNO třeba jistá organizační struktura, chceme-li regionální a místní zastoupení, přibližující se více obyčejnému člověku. Oproti tomu existuje spousta subjektů, které si nekladou za cíl působit takto široce, ale snaží se dosáhnout něčeho např. v rámci jedné obce, jedné konkrétní věci apod. Jak bylo výše zmíněno, v České republice poněkud chybí silná zastřešující organizace **všech NNO**, která by byla rovnocenným partnerem při vyjednávání s vládou. Toto tvrzení samozřejmě neznamená, že naše země žádnou zastřešující organizaci nemá, na cestě k jejich posílení je však stále co zlepšovat. Jako příklad takovéto organizace můžeme uvést **Asociaci nestátních neziskových organizací v České republice (ANNO)**, která je jako nepodnikatelské zájmové sdružení právnických osob členem evropské sítě NNO a sdružuje téměř 700 neziskových organizací. Jejím hlavním cílem je prosazovat a obhajovat zájmy celého neziskového sektoru a usnadnit komunikaci mezi NNO a vládou, parlamentem, zastupitelstvy, odbory, podnikateli a jinými významnými hráči společenského života. Již citovaná zpráva o NS se věnuje také vnitřní struktuře NNO, přičemž podle ní mají tyto organizace ze zákona povinnost definovat své řídicí orgány a jejich práva a povinnosti již v zakládajících dokumentech, což se však často nedodrží. Problémem je prý i to, že funkci statutárních orgánů a výkonných složek plní často jedni a ti samí lidé. Vedoucí pracovníci se tak často věnují i výkonným funkcím a nemají dosti času na řídicí procesy.

8. Další důležitá témata českého neziskového sektoru

Český neziskový sektor má bezpochyby dostatek aktuálních a důležitých témat k řešení. Kromě mnou zmíněných záležitostí jako třeba možnost zakotvení daňové asignace do právního řádu, nového zákona o dobrovolnické službě či třeba věnování větší pozornosti neziskovému sektoru ve statistikách ČSÚ, nabízí se samozřejmě i mnohé další. Opravdu aktuálním tématem je v neziskovém sektoru **nový zákon o statusu veřejné prospěšnosti**, který by měl zavést např. pojem právnické osoby se statutem veřejné prospěšnosti, díky čemuž se vše více sjednotí a bude upřednostněn obsah činnosti NNO před jejich formou. Měl-li bych to stručně popsat vlastními slovy, dnes v podstatě pod pojem NNO patří všechny subjekty, které mají onu formu občanského sdružení, nadace, církve atd., přičemž už na základě tohoto se mohou ucházet o peníze z veřejných fondů. Cílem nové úpravy je věnovat se více opravdové činnosti těchto osob a peníze tak přiznávat hlavně na jejím základě. K větší přehlednosti by také měl existovat **jednotný rejstřík**, kde najdeme všechny osoby se statutem veřejné prospěšnosti, což je bezpochyby správný krok na cestě k větší transparentnosti a čitelnosti neziskového sektoru. Konkrétní a podrobné informace o celém záměru lze najít např.

zde.¹⁹ Jak už se ale říká, každá mince má dvě strany. Existují názory,²⁰ podle nichž nemusí být zákon vždy zrovna pozitivním přínosem. Zajímavými se mi jeví třeba i tyto dvě poznámky:

a) „Není jasné, jak se status veřejné prospěšnosti určí, někdo by to musel posuzovat a rozhodovat. Celá řada lidí se obává, že stávající občanská sdružení ho nepotřebují. Kdyby se do budoucna ocitla bez statusu, zkomplikuje jim to život. Snadno se tak z něj může stát nástroj disciplinace občanského sektoru.“

b) „Je jasné, že zákon vzniká proto, aby se poskytla legitimita veřejné prospěšnosti obchodním společností. Ale pokud má někdo podnikat, a nikoli za účelem zisku, pak tu přece má k dispozici právní formu obecně prospěšné společnosti. Nemá smysl dělat neziskové akciovky a s. r. o., když na to tu jsou o. p. s.“

Ohledně aktuálního dění v neziskovém sektoru, v Senátu Parlamentu ČR proběhl 12. 3. 2010 seminář na téma „Legislativní prostředí pro NNO“, z kterého vzniklo spousta dalších podnětů. Kromě jiného se jedná např. o odstranění diskriminace některých forem NNO, zajištění jejich transparentnosti, častější inspiraci ze zahraničních úprav, prodloužení dohod o provedení práce na 300 hodin, vypracování zcela nového systému financování všech NNO z veřejných rozpočtů, zdokonalení půjček, udržení různých projektů atd.

9. Závěr

Český neziskový sektor má poměrně dlouhou tradici a v průběhu dějin naší země prošel mnoha nelehkými zkouškami. V porevoluční době zažil možná velkou renesanci, nicméně i to se může při nedostatku jeho podpory velice rychle změnit a je tak třeba neustále pracovat na jeho zkvalitňování. Jak jsem v závěrečných částech textu nastínil, očekává se přijetí nových a poměrně zásadních změn, které budou, doufejme, velkým krokem vpřed. Důležitou se mi v tomto směru jeví např. snaha o větší transparentnost všech forem NNO, což by mohlo zabránit zbytečným únikům a v konečné fázi tak ušetřit mnoho peněz ve prospěch dalších a dalších důležitých projektů, programů a jiných činností. Pokud se toto podaří, věřím, že jak stát, tak i obyčejní lidé a ostatní budou ve své podpoře neziskového sektoru štědrější. Nestátním neziskovým organizacím bych také nakonec přál nový zákon o dobrovolnictví, který by jim měl v mnoha ohledech pomoci a usnadnit jejich život.

28. 6. 2010

Martin Hout

¹⁹ Stránky Vlády ČR – dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/vecny_zamer_pro_web.pdf

²⁰ Stránky Deníku Referendum – dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/vecny_zamer_pro_web.pdf

10. Prameny

1. ANDERLE, P. *Útržky z historie občanské společnosti – Máme na čem stavět.* Článek z roku 2002 (dále jen „**článek**“) dostupný z:

<http://neziskovky.cz/cz/fakta/neziskovy-sektor-v-cr/historie-ns-v-cr/>

2. Portál Třetí patro – dostupný z:

<http://www.tretipatro.cz/index.php?cmd=page&id=26>

3. RAKUŠANOVÁ, P. Třetí sektor a občanská participace v České republice. Článek asi z roku 2003 (dále jen „článek P. Rakušanové“) dostupný z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100019s_rakusanova_obcan.pdf

4. Portál veřejné správy České republiky – dostupný z:

http://portal.gov.cz/wps/portal/.s.155/703/_ps.2090/M/_mc/700-698-694/_s.155/17214?ks=1582

5. Stránky Ministerstva vnitra ČR – dostupné z:

<http://aplikace.mvcr.cz/seznam-obcanskych-sdruzeni/>

6. Statistika na serveru neziskovky.cz (dále jen „**přehled ČSÚ**“) – dostupná z: <http://neziskovky.cz/cz/fakta/neziskovy-sektor-v-cr/statistika/>

7. Stránky Asociace nestátních neziskových organizací Jihomoravského kraje. Rubrika poradenství – texty T. Pally z roku 2009 (dále jen „**text T. Pally**“) dostupné z: <http://www.annojmk.cz/index.php/Poradenstvi/Pravni/UVod>

8. Přehled na serveru neziskovky.cz (dále jen „**přehled NNO**“) – dostupný z: <http://neziskovky.cz/cz/fakta/neziskovy-sektor-v-cr/typy/>

9. Stránky Českého statistického úřadu – dostupné z:

http://apl.czso.cz/nufile/SUNI_2007.htm

10. Server neziskovky.cz. Zpráva o stavu neziskového sektoru v ČR z roku 2008 (dále jen „**zpráva o NS**“) dostupná z: http://www.neziskovky.cz/Files/Soubory/neziskovy_sektor_CR/Zprava_o_stavu_NS_2008.pdf

11. Stránky Českého statistického úřadu. Statistiky o ekonomickém výsledku neziskových institucí (dále jen „**ekonomické statistiky ČSÚ**“) dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/9504-10>

12. Stránky asociace nestátních neziskových organizací – dostupné z: <http://www.asociaceno.cz/search.php?rsvelikost=sab&rstext=all-phpRS-all&rstema=29&stromhmenu=29>

13. Stránky Vlády ČR – dostupné z:

http://www.neziskovky.cz/Files/Soubory/finance/rozbor_2008.pdf

14. PAVLŮ, Helena. *Vztah státu a neziskového sektoru: teoretické přístupy a praktické příklady v ČR.* 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Vedoucí práce: Zuzana Prouzová (dále jen „**práce H. Pavlů**“) – dostupná z: http://is.muni.cz/th/100053/esf_m/?lang=en

15. Zdaňování NNO – dostupné z: http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/_s.155/17236?ks=1608&docid=104749

16. WOLINGER, Zdeněk. Daňová politika vůči neziskovým organizacím. 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Vedoucí práce: Tomáš Rosenmayer (dále jen „**práce Z. Wolinger**“) – dostupná z: http://is.muni.cz/th/137228/esf_m/Diplomova_prace.pdf?lang=en

17. Rada vlády pro NNO. Více o tomto orgánu zde: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/zakladni-informace-767/>

18. HORÁKOVÁ, Marie. *Vztah státu a neziskového sektoru: teoretické přístupy a praktické příklady v ČR*. 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Vedoucí práce: Zuzana Prouzová (dále jen „**práce M. Horákové**“) – dostupná z: http://is.muni.cz/th/18069/esf_m/Diplomova_prace_M.Horakova.pdf?lang=en

19. Stránky Vlády ČR – dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/vecny_zamer_pro_web.pdf

20. Stránky Deníku Referendum – dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/vecny_zamer_pro_web.pdf

Čerpat je možno také např. z:

Stránky Centra pro výzkum neziskového sektoru – dostupné z: <http://www.e-cvns.cz/>

Rakouský neziskový sektor

Abstrakt

Cílem následujícího textu je podat základní informace o rakouském neziskovém sektoru. Kromě obsahové souvislosti s článkem o rakouském dobrovolnictví, zájemci o danou problematiku v něm najdou spoustu nových informací, počínaje krátkou zmínkou o historickém vývoji neziskového sektoru našich jižních sousedů, konče např. právními formami neziskových organizací či jejich ekonomickým vlivem na život společnosti. Stejně jako u výše zmíněného článku, i zde musím zdůraznit, že se jedná v podstatě o jakýsi hrubý přehled informací a příslušných relevantních zdrojů, přičemž vše je možno dále podrobněji rozvádět. Zadání práce odpovídá opět i úroveň citací, které jsem sice neprováděl plně v souladu s příslušnými normami, nicméně zmíněné zdroje lze podle nich snadno dohledat.

1. Malý historický exkurz

Jak uvádí společný výzkum rakouského „Institutu pro sociální politiku“, „Institutu pro výzkum neziskových organizací“, „Akademického střediska pro neziskový management“ a „Vídeňské University ekonomiky a podnikání“,¹ neziskový sektor má v Rakousku dlouhou tradici a historie mnoha dodnes aktivně působících neziskových organizací sahá až do 19. století. Již v roce 1867 byl vydán **zákon o registrovaných sdruženích**, kterým Rakušané položili základ občanské společnosti. Kromě toho, že vznikaly tyto aktivity převážně ve Vídni, můžeme konstatovat, že šlo převážně o charitu a sdružení spojená s obstaráváním finančních prostředků, což mělo nahradit nedostatky v sociálním systému Rakouska. V těchto sdruženích mají potom základy i rakouské politické strany. Výzkum dále zmiňuje kolísání počtu sdružení v období první světové války a jejich nemalou úlohu při prosazování fašismu v Rakousku, zejména v případě sdružení sportovců. Po anšlusu byla mnohá sdružení rušena (např. židovská) a spousta z nich, pokud nechtěla dopadnout stejně, musela změnit pravidla a cíle své činnosti. Po válce se zvýšila spolupráce neziskového sektoru a politických stran

---

¹ The Non-profit Sector in Austria – an economic, legal and political appraisal, 2007 – Neziskový sektor v Rakousku – ekonomické, právní a politické hodnocení (dále jen „Výzkum“) – jen pro úplnost, v článku o rakouském dobrovolnictví jsem tento zdroj citoval jako „hodnocení sociálně-politického institutu – dostupný z: http://epub.wu-wien.ac.at/dyn/virlib/wp/eng/mediate/epub-wu-01_e3f.pdf?ID=epub-wu-01_e3f

(např. SPÖ, ÖVP), což byl základ pro dnešní silnou roli rakouského neziskového sektoru v politice země (např. různá pracovní hnutí atd.). V poválečných letech také vznikala hromadně další sdružení, což často souviselo s různými „velkými událostmi“ vysoké politiky. Šlo tak např. o pomoc válkou postižené Jugoslávii, uvědomění si problémů s životním prostředím atd. Poměrně velkým překvapením se mi jeví ve Výzkumu obsažené tvrzení, že Rakušané si třetí sektor moc neuvědomují. Ve svém článku o rakouském dobrovolnictví, který s tímto souvisí, jsem zmínil 6 900 000 Rakušanů nad 15 let v roce 2006, z nichž se 40 % dobrovolnickicky angažovalo. Pokud vezmu dále v úvahu, že tito lidé nahradili cca 374 000 zaměstnanců a vytvořili hodnotu 6,5 miliardy Eur, příliš bych s tvrzením Výzkumu nesouhlasil.

2. Specifika rakouského neziskového sektoru

Výzkum uvádí, že rakouský neziskový sektor charakterizuje zejména **princip federalismu a silný smysl pro samosprávu**. V důsledku toho jsou pak i neziskové organizace členěny na federální, státní a místní úroveň, přičemž neziskové organizace na úrovni federální jsou relativně slabší, než ty na úrovni jednotlivých zemí. Dalším projevem samosprávy jsou tzv. profesionální sdružení osob, kde se dotyční musejí sdružovat buď povinně (tím jsou myšleny zejména komory, u nás např. advokátní, notářská atd.), či dobrovolně (např. „Federace rakouských obchodních unii“, u nás např. Hospodářská a Agrární komora). Profesionální sdružení, ve kterých se lidé sdružují dobrovolně, patří potom dle Výzkumu do neziskového sektoru, což mi přijde poměrně logické. I u nás totiž dle mého názoru platí, že komory s povinným členstvím toho s neziskovým sektorem mnoho společného nemají, viz např. advokáti. Dalším specifikem je také již zmíněná **velká propojenost neziskových organizací s politickými stranami**, a to už historicky zakořeněná, v důsledku čehož to mohou mít někdy nové subjekty rakouského neziskového sektoru poměrně těžké. Propojenost můžeme najít ale též s církvemi, zejména s katolickou. Nakonec není možno zapomenout na **velký počet registrovaných sdružení**, což je prý součástí rakouské kultury a pro nás dalším specifikem. Aniž bych se chtěl dopustit kardinální chyby a srovnávat nesrovnatelné, pro zajímavost jsem na tomto místě provedl malou komparaci s ČR. Dle údajů Ministerstva vnitra máme v ČR ke dni 16. dubna 2010 přesně 79 261 aktivních a registrovaných občanských sdružení, což je samozřejmě vedle nadací, obecně prospěšných společností, církví a dalších jen část neziskového sektoru v ČR.² Na druhé straně máme ke stejnému dni 16 847 registrovaných sdružení v Dolním Rakousku, což je však pouze jedna z 9 spolkových zemí tvořící na počet

² Stránky MVČR – dostupné z:

<http://aplikace.mvcr.cz/seznam-obcanskych-sdruzeni/SearchResult.aspx>

obyvatel cca 1/5 Rakouska.³ Centrální registr rakouských sdružení (**Zentrales Vereinsregister – ZVR**) najdeme poté na stránkách rakouského Ministerstva vnitra.⁴ Jelikož jsem zde nezaznamenal možnost zobrazení jejich celkového aktuálního počtu jako na stránkách českého Ministerstva vnitra, mohli bychom se jednoduchým výpočtem (pětkrát 16847) dobrat velmi hrubého možného počtu rakouských registrovaných sdružení kolem 84 000. Avšak to, že takový výpočet by nebyl dosti přesný, dokazuje např. nedatovaný zdroj rakouského Ministerstva vnitra, který nebyl s jistotou napsán před rokem 2006 (rok založení e-registru). Podle něj existovalo 113 000 registrovaných sdružení.⁵ O tom, že tento údaj není lehké zjistit v aktuální a zcela přesné podobě, svědčí i poměrně nová zpráva o rakouském dobrovolnictví⁶ z roku 2009, která se odvolává při počtu sdružení na údaje až z roku 2004 a dochází k počtu cca 106 000. Nakonec, samotný Výzkum říká, že k 31. 12. 2005 mělo Rakousko 108 459 registrovaných sdružení. Pro účel této práce však samozřejmě není přesný počet registrovaných sdružení v Rakousku tolik důležitý. Lze se tedy spokojit se závěrem, že pokud můžeme brát rakouské registrované sdružení (**Das Verein**) jako obdobu našeho občanského sdružení (o tomto srovnání viz níže), můžeme vzhledem k cca o 2 000 000 většímu počtu obyvatel v ČR konstatovat, že Rakousko dalece převyšuje v počtu sdružení na obyvatele naší zemi a je tak možno tento ukazatel považovat za jisté specifikum.

3. Rakouský neziskový sektor v ekonomických souvislostech

3.1. Zaměstnanci

Výzkum nám dále říká, že statistiky ohledně neziskového sektoru v Rakousku se vedou poměrně obtížně, jelikož se rakouský neziskový sektor dělí do mnoha právních forem s více rejstříky. Nenajdeme tedy všechny neziskové organizace v jednom rejstříku, přičemž není např. ani známo, kolik organizací v obchodním rejstříku je neziskových. Výzkum vychází z údajů o pracovních místech a obchodu z roku 2001 (dále jen „Údaje“) a jiných údajů z roku 2006. Hned na počátku dané statě je čtenář seznámen s tím, že statistika je velice nepřesná. Údaje tak prý zahrnují všechny veřejné a **soukromé ziskové i neziskové orga-**

³ Stránky dobrovolnictví v Dolním Rakousku – dostupné z:

<http://www.vereine-noe.at/content.php?pageId=4614>

⁴ Dostupné z: <http://zvr.bmi.gv.at>

⁵ Dostupné z: <http://www.digitales.oesterreich.gv.at/DocView.axd?CobId=20025>

⁶ NPO-Institut, *Bericht zum freiwilligen Engagement in Österreich (Report on the Voluntary Engagement in Austria developed for the BMASK), 2009* – Zpráva o rakouském dobrovolnictví z roku 2009 (dále jen „zpráva Institutu“), s. 35 – dostupná z:

<http://www.bmsk.gv.at/cms/site/attachments/5/1/4/CH0139/CMS1218445655316/freiwilligenbericht.letztf.3.%282%29.pdf>

nizace s alespoň jedním placeným zaměstnancem, nicméně započítání nejsou smlouvy o dílo⁷ a dobrovolníci. Pokud tak chceme tyto údaje používat pro srovnání s dalšími statistikami (které jsem např. použil v článku o dobrovolnících), musíme s tímto počítat. Tak např. je údajně v Rakousku v různých registrech přes 109 000 neziskových organizací, ale v naší statistice se jich objevuje pouze něco kolem 11 000, a to právě proto, že mnoho organizací běží díky dobrovolníkům! Nepočítáme-li tedy dobrovolníky a smlouvy o dílo, v roce 2001 bylo zaměstnáno v rakouském neziskovém sektoru cca 116 000 obyvatel. Zajímavý je údaj, že zaměstnanci neziskových organizací tvořili 3,4 % ze všech zaměstnanců v Rakousku, přičemž však neziskový sektor zastupoval místa, která tvořila pouze 2,8 % procenta ze všech zaměstnání. To vede dle Výzkumu k závěru, že neziskový sektor pracuje intenzivněji, nebo že se neziskový sektor věnuje oblastem, kde je vyžadována větší intenzita práce. Na stejném místě najdeme taktéž statistiky ohledně rozložení dle oboru (započítány jsou však ziskové organizace a veřejný sektor), kde vedou sociální aktivity (33 %) a školství (23 %). Výzkum nadále hovoří o významu dobrovolníků, kdy lze plně odkázat na související článek o rakouském dobrovolnictví.

3.2. Příjmy a výdaje

Jen pro představu, dle Výzkumu byl celkový příjem rakouského neziskového sektoru v roce 2005 kolem 4 miliard Eur, z čehož 50 % je od státu (resp. jednotlivých vlád v podobě grantů), 37 % z vlastní činnosti (členské příspěvky, výnosy z majetku, prodej atd.) a zbytek od filantropů (sponzoři, příspěvky od domácích, obchodních společností atd.). Základem financování jsou tak **vládní granty**, a to v podobě určitých „**paušálních dotací**“ či „**smlouvy založené na výkonu**“. Ohledně „paušálních dotací“, neziskové organizace je dostanou buď obecně (myšleno pravděpodobně na základní činnost a běžný provoz), nebo na konkrétní projekt. O takovou dotaci musí být samozřejmě formálně požádáno a spousta z nich se uděluje např. jen na jeden rok. Z tohoto důvodu je velice obtížné plánovat dlouhodobý vývoj organizace, neboť ta je na veřejných financích značně závislá. V mnoha oblastech jsou však tyto dotace nahrazovány „smlouvami založenými na výkonu“. Principem tak je, že veřejný sektor nevydává peníze neziskové organizaci, dokud není přesně určeno, na co budou prostředky určeny. Tento princip je běžný taktéž i v ČR, neboť žádá-li např. občanské sdružení určitou dotaci např. Od Magistrátu města Brna, je zcela běžné, že uvede, jak s penězi naloží, kolika lidí se bude projekt týkat atd. Co se týče struktury příjmů,

⁷ Výzkum zde o hovoří o „contract for work and labour“, v němčině o „Werkvertrag“. Z možných překladů jsem proto místo pracovní smlouvy (která tam nesedí, jelikož se hned v předchozí větě mluví alespoň o jednom placeném zaměstnanci) zvolil další možnost, tj. smlouvu o dílo.

ve Výzkumu lze najít další podrobné informace. Jinak v roce 2005 šlo cca 63 % výdajů neziskového sektoru na náklady s personálním zabezpečením, 21 % na „mezispotřebu“ a 16 % na zbytkové výdaje jako daně, platby za převody aj.

3.3. Podíl neziskových organizací na trhu

Dle Údajů bylo v roce 2001 pouze cca 11 000 organizací identifikováno jako neziskových, a to z celkového počtu cca 396 000. Jak jsem však uvedl výše, jde o užší definici, než odpovídá realitě (nezapočítány smlouvy o dílo a dobrovolníci, kteří zde mají obrovskou roli). A tak i Výzkum dochází k závěru, že podíl neziskových organizací je v Rakousku daleko větší. Pokud totiž nebudeme vycházet ze zavádějícího údaje počtu organizací, které se mohou lišit svou velikostí (oněch 11 000 organizací by potom hypoteticky mohlo tvořit více lidí a větší hodnotu než zbývajících 385 000), **je ukazatelem lépe odrážejícím realitu počet zaměstnanců**. Najednou se tak dostáváme např. v oblasti sociálních aktivit k číslu 55 % zaměstnanců, kteří patří pod neziskovou organizaci, ve zdravotnictví a podobných službách se dostaneme dokonce až k 90 %. V tomto ohledu si povšimněme, jak mohou někdy statistiky klamat, resp. toho, že mohou mít jak velice dobrou, tak téměř nulovou vypovídací hodnotu.

4. Rakouský neziskový sektor v politických souvislostech

Přestože jsou principy občanské společnosti v rakouském právu zastoupeny poměrně slabě, Výzkum říká, že neziskové organizace hrají v politice velkou roli. To souvisí zejména s lobby a velkou vzájemnou propojeností, která, jak jsem uvedl výše, má dlouhou tradici. Z konkrétních záležitostí můžeme začít např. **sociálním a ekonomickým partnerstvím**, které počalo už během 50. let minulého století a mělo za úkol zmírnit riziko inflace usměrňováním zájmů jednotlivých skupin (zaměstnanci, zaměstnavatelé, vláda). Tyto subjekty tak vytvořily určitý systém, který může zabránit třídním konfliktům a stávkám. Na této spolupráci se účastní např. „rakouská federální komora práce“, „rakouská federální hospodářská komora“, „zemědělská komora“, odbory atd. Základem jsou však hospodářská a profesionální sdružení, přičemž je v Rakousku zcela běžné, že téměř každá profese zakotvená zákonem má svojí samosprávnou komoru s povinným členstvím a volenými zástupci. Expertízy odborů a neziskových organizací jsou potom čím dále častěji používány pro politické účely a správu. Oproti tomu i Výzkum uznává, že neziskové organizace tu mívají ztíženou pozici k prosazování svých zájmů, jelikož různé profesní komory mají velký vliv v lobby. V důsledku tohoto se potom neziskové organizace snaží vykrýt prostor bez profesních unií a zakládají zde své organizace, čímž dosahují většího vlivu na život rakouské společnosti. Ještě jednou tedy připomeňme, že mnohé neziskové organizace se

vyvíjely ve **spolupráci s politickými stranami** či církví a tato spolupráce trvá dodnes. Neziskové organizace tak mají díky svým známým větší možnosti a politické strany mohou zase využívat tyto organizace k politickým účelům. Vedle neformální spolupráce ve formě lobby však existují i zcela legální formy součinnosti. Další důležitou činností je možnost určitých neziskových organizací **hodnotit a připomínkovat zákony** připravené ministerstvy předtím, než se předloží Radě Ministrů. Přestože toto právo má jen několik vybraných neziskových organizací a to pouze ve věcech se jich týkajících, ve skutečnosti tak činí mnohem více subjektů. Ministerstva tak de facto zasílají návrhy všech svých zákonů neziskovým organizacím (i komorám) a vyzvuje je tak k připomínce. V praxi má každé ministerstvo svůj seznam organizací, kterým daný návrh hodlá zasílat (není prý problém pro neziskovou organizaci, aby do něj byla dodatečně zařazena). Neziskové organizace potom mají čas v řádech týdnů až měsíců (není nikde zakotveno) k tomu, aby se vyjádřily se svými připomínkami a ministerstvům tak poskytly zpětnou vazbu. V tomto směru se mi líbí možnost obyčejných lidí a v podstatě kohokoliv komentovat návrhy zákonů na stránkách rakouského parlamentu a možnost každého tyto komentáře číst a připomínkovat.⁸ Nejdůležitější však nakonec. Rakušané nemají žádný právní předpis, který by zakotvil závaznost těchto připomínek, komentářů a výsledků diskuzí, pro vstup zákona v platnost a účinnost se proto bezpodmínečně nevyžaduje, aby se k nim přihlídklo. Zde bych přidal malou osobní poznámku. Je možná pravda, že názory neziskových organizací a dalších odborných skupin nemusí být akceptovány, určitě by ale takovýto postup měl být vždy řádně odůvodněn. Právě tyto subjekty znají většinou realitu každodenního života mnohem lépe, včetně nejzákladnějších potřeb a problémů. Může tedy být přijat na první pohled špatný zákon, jdoucí proti odborným názorům občanské společnosti (čímž může být sledován např. osobní prospěch určitých skupin), nicméně občané-voliči mají vždy možnost z těchto „nesmyslných“ kroků vyvodit alespoň politickou odpovědnost a příště je nevolit. Rakušané mají taktéž **možnost iniciovat vydání zákonů**, a to pomocí tzv. „petice za referendum – **Volksbegehren**“ a tzv. „občanské iniciativy – **Bürgerinitiative**“. Dle Výzkumu musí být petice za referendum podpořena 100 000 obyvateli s aktivním voličským právem a může být pojata jako návrh zákona. Toto referendum potom musí být projednáno parlamentem, nicméně povinně vyhlášeno být nemusí. U občanské iniciativy musí být dána podpora alespoň 500 občanů a musí se týkat federálních záležitostí. Tuto iniciativu poté projedná k tomu určený zvláštní výbor, ale ani zde není povinně stanoveno, aby byl návrh zákona podán. I když k těmto prostředkům participace občanské společnosti na politice

⁸ Stránky rakouského parlamentu – dostupné z:
http://www.parlinkom.gv.at/PG/ME_SN/XXIV.shtml

přičteme např. plebiscity, petice atd., vliv těchto aktivit na skutečné dění je prý údajně nevelký. Zapomenout nesmíme dále ani na **možnost určitých „akcí v zastoupení“**. Několik organizací, např. ty **spotřebitelské**, jsou oprávněny k určitým krokům, např. podat žádost o vydání soudního zákazu proti komukoliv, kdo bude mít ve svých obchodních podmínkách nelegální a jiné nemorální ustanovení (v českém právu rozumějme rozpor s dobrými mravy). Na poli služeb pro **handicapované** existuje v Rakousku od roku 2005 také organizace, která zastřešuje subjekty působící v tomto oboru (**Österreichische Arbeitsgemeinschaft für Rehabilitation – ÖAR**). Ta je po doporučení federálního poradce oprávněna podat žalobu na kohokoliv, kdo porušil právo na rovné zacházení s handicapovanými. Nakonec můžeme uvést také činnosti v oblasti **životního prostředí**, kde sice nemají neziskové organizace právo k „akcím v zastoupení“, nicméně se mohou jako účastníci řízení podílet např. na projednávání stavby, jež by mohla mít nepříznivý vliv na životní prostředí (účast občanského sdružení hájícího životní prostředí v určitých řízeních zná i právo české).

5. Právní základ pro aktivity rakouských neziskových organizací a jejich formy

Výzkum v příslušné kapitole tvrdí, že není vůbec jednoduché rozlišit neziskové organizace od organizací ziskových a veřejných, a to i díky absenci pojmu neziskové organizace v rakouském právním řádu. Přestože tak **v Rakousku není možné získat právní status neziskové organizace**, nastiňuje Výzkum jejich základní formy a souvislosti v daňovém právu. Je třeba říci, že pokud zvážíme právní status neziskových organizací, tvoří tyto dosti heterogenní uskupení, neboť pro ně není stanovena jedna konkrétní forma. Z praktických účelů potom mohou být potvrzeny (přesněji považovány) jako neziskové organizace téměř všechny právní formy organizací, s výjimkou některých společností jako např. veřejná obchodní společnost (**Offenne Handelsgesellschaft – OHG**). Takový postup může mít v praxi význam např. v otázce daní. Představme si nyní alespoň nejčastěji používané formy organizací pro neziskovou činnost v zemi našich jižních sousedů, z nichž si zaslouží pozornost zejména sdružení a nadace, neboť právě ony tvoří základ rakouských neziskových organizací.

5.1. Sdružení (das Verein)

Jako první uvedu registrované sdružení, o němž Výzkum říká, že jde o nejdůležitější právní formu neziskových organizací, poněvadž k inkorporaci této formy není zapotřebí příliš administrativního úsilí, tedy není těžké ho založit. Zakladatelé musí pouze ohlásit název, zamýšlený účel, sídlo a stanovy osobě odpovědné za vedení registru. Pokud potom tato osoba do čtyř týdnů vznik sdružení

nezakáže, ke vzniku dochází automaticky a je tak možno zahájit jeho činnost. V roce 2002 potom byly s přihlédnutím k účetnictví a výročním zprávám tyto požadavky zpřísněny, a to alespoň pro velká sdružení. Byla tak rozšířena osobní odpovědnost členů sdružení, v důsledku čehož bylo zaznamenáno, že se sdružení stala méně oblíbenými. Z Výzkumu by toto bylo možná vše, jelikož jde ale o jednu z nejdůležitějších forem rakouských neziskových organizací, bude na místě tyto subjekty ještě trochu lépe charakterizovat. Ohledně stručného popisu jejich vývoje, lze doporučit např. text R. Harauera,⁹ který zmiňuje jak už mnou zmíněný zákon z roku 1867, tak i právní úpravu z roku 1951. Kromě toho, že zde najdeme základní charakteristiku sdružení podle starší úpravy, je zde zmíněn i **nový zákon o sdruženích**, který byl v době psaní textu R. Harauera teprve připravován. K účinnosti tohoto předpisu došlo dne 1. 7. 2002 a v Rakousku je znám pod názvem **Vereinsgesetz 2002 – VerG**. Jeho znění lze najít např. na již citovaných stránkách „dolnorakouského dobrovolnictví“,¹⁰ přičemž z něj můžeme získat všechny potřebné základní informace o charakteru sdružení. Tak např. hned §1 odst. 1 VerG říká, že sdružení je v podstatě sjednocení alespoň dvou osob, založené na delší dobu, organizované na základě svých stanov, sledující určité společné cíle a mající právní subjektivitu! Stejně jako u nás, i Rakušané rozlišují **založení právnické osoby (Errichtung) a její vznik (Entstehung)**. Na výše citovaných stránkách „dolnorakouského dobrovolnictví“ k tomuto najdeme další: „Založením sdružení se rozumí, když nejméně 2 osoby (zakladatelé sdružení) mezi sebou uzavřou dohodu (dohoda o založení). Sdružení zastupují jako zakladatelé společně, nebyla-li doposud zvolena osoba oprávněná k zastupování, která by sdružení zastupovala do jeho vzniku, resp. do jeho oznámení. Tamtéž najdeme několik podrobností o samotném vzniku: „Vznik sdružení (§11) předpokládá, že zakladatelé (§2) sdružení písemně oznámí úřadu založení s uvedením jména, data narození, adresy a přiloží též výtisk stanov. Úřad má prověřit, zda-li sdružení není na základě cílů, jména nebo své organizace protizákonné a případně během termínu čtyř týdnů vydá rozhodnutí. Rozhodnutí se nemusí předat osobně zakladatelům nebo oprávněné osobě, aby se zachovala účinnost, je tedy dostačující zaslat rozhodnutí na známou adresu. Eventuální změnu adresy je třeba zvážit a oznámit úřadu. Úřad vede rejstřík sdružení. Úřad může zamítnout také vznik sdružení, např. bylo-li by sdružení podle svého účelu, jména nebo organizace protizákonné (§12). Pro zajištění bezproblémového průběhu vzniku sdružení a zamezení eventuálním kolizím se doporučuje, například

⁹ Legal Framework and taxation of nonprofit organizations in Austria – Právní rámec a zdaňování neziskových organizací v Rakousku (dále jen „text R. Harauera“) – dostupný z: http://www.ngoschool.ru/doc/ngo/07_Harauer_Taxation.pdf

¹⁰ Dostupné z: <http://www.vereine-noe.at/content.php?pageId=5160>

ohledně jména oboru a jednoznačného obsahu stanov, obnovit kontakt s prvoinstančním úřadem.“ Ze stejného zdroje se nakonec dozvíme i toto: „Nevydá-li Úřad během 4 týdnů, v případě prodloužení dle §12 odst. 3 nejpozději během šesti týdnů od příchodu žádosti žádná prohlášení dle §12 odst. 1, považuje se mlčení Úřadu jako souhlas. Zde je nutno si uvědomit, že tyto pokyny se nevztahují jen na založení sdružení. Zákon o sdruženích totiž pamatuje také na to, aby se oznamovaly i změny stanov a změny podobné, což platí zejména pro již existující sdružení. Ty proto musejí při změnách stanov brát ohled na nové ustanovení zákona při jejich sepisování (§§ 11–14). Dále bych rád zmínil např. §5 zákona o sdruženích, z kterého nám vyplynou tři **základní orgány sdružení**. Jde jednak o členskou schůzi představující jakousi společnou vůli členů, svolávanou alespoň jednou za každé čtyři roky, přičemž nejméně desetina členů může požádat předsedu (řídící orgán) o její svolání. Dále tu máme řídící orgán (nejméně 2 osoby), který má na starosti vedení obchodů, zastupování sdružení navenek atd. Za třetí pak v rakouských sdruženích existuje též orgán dozorců, který sestává nejméně ze tří nezávislých a nezaopatřených osob. Ohledně **příslušných úřadů** majících na starosti rakouská sdružení, odpověď najdeme v §9 zákona o sdruženích. Na tomto místě stojí, že Úřadem ve smyslu zákona o sdruženích je v první instanci okresní správní úřad, v místním okruhu působnosti spolkového policejního ředitelství. O odvolání proti rozhodnutí dle zákona o sdruženích potom rozhoduje ředitelství bezpečnosti v další instanci. Místní příslušnost se řídí, pokud nebylo určeno jinak, dle sídla sdružení uvedeném ve stanovách. Dotyčný zákon samozřejmě upravuje daleko více detailů, v závěru této části však zmíním již jen **zrušení a zánik rakouských sdružení** (§27 a násl.). Jak vidno, stejně jako u založení a vzniku, i zde stojí naše úprava na stejném principu jako ta rakouská. Sdružení se dá v Rakousku zrušit buď **dobrovolně**, kdy je podrobný postup a způsob vypořádání majetku popsán ve stanovách, a dále **na základě úředního rozhodnutí**, které může přijít např. při trestné činnosti sdružení, nedodržování nejrůznějších pravidel apod. Samotný zánik však nastává až **výmazem z příslušného rejstříku**.

5.2. Nadace (die Stiftung)

Ohledně nadací, Rakušané rozeznávají dva typy, totiž nadace **soukromé** (od roku 1994) a nadace **veřejně prospěšné**, které smějí být koncipovány pouze jako neziskové. Soukromé nadace nemusí být nezbytně považovány za neziskové, to už však záleží na rozhodnutí daňových orgánů. Je poměrně zajímavé, že dle odhadů mohlo být v roce 2003 pouze 5 % soukromých nadací klasifikováno jako nadace neziskové. Neméně zajímavým je i údaj o celkovém počtu nadací v Rakousku, kdy těch soukromých se v roce 2002 odhadovalo na 115 oproti 475 veřejně pro-

spěšným nadacím v roce 2003. Srovnáme-li tyto data s více než stotisícovým počtem registrovaných sdružení, o oblíbě posledně jmenované formy nebude pochyb. Nicméně i zde musím upozornit na trochu zavádějící charakter tohoto srovnání, poněvadž počet členů (a tím i vliv v neziskovém sektoru) může být poněkud jiný. Začnu **nadacemi soukromými**, jejichž právní základ lze najít v zákoně o soukromých nadacích (**das Privatstiftungsgesetz – PSG**)¹¹ z roku 1993. V zásadě lze říci, že jde o právnickou osobu zapsanou v rakouském obchodním rejstříku, jejíž organizaci a účel určuje poskytovatel prostředků v zakládacím dokumentu, přičemž musí mít sídlo na území Rakouska. Nadace nemá vlastníky, akcionáře či nějaké další společníky jako třeba společnost s ručením omezeným, ale své příjemce. Ohledně cílů nadace jsem již naznačil, že mohou být zřízeny v podstatě k jakýmkoliv účelům, s výjimkou třech věcí týkajících se obchodu. Jde o přímé užití ke komerčním účelům, vedení společností, a odpovědnost u společností s ručením neomezeným. Text R. Harauera mluví ještě o velkých daňových zvýhodněních pro soukromé nadace, a to bez ohledu na jejich veřejný či soukromý účel. Podle něj tak nadace byly zakládány raději k účelům soukromým (zde se mluví o 90 %), např. pro děti, manželky či dokonce k prospěchu zakladatelů. Tento stav už však v Rakousku zcela neplatí a pro daňové účely má tak rozlišení veřejných a soukromých zájmů význam. Ohledně založení, stejně jako v ČR, lze nadaci zřídit jak za života zakládací listinou či smlouvou, tak pro případ smrti závětí. Pro právoplatný vznik nadace zde musí být taktéž notářský zápis, zápis do již zmíněného obchodního rejstříku a označení „soukromá nadace“ v jejím názvu. Jako základní věc by měl být určen účel zřízení, majetek poskytnutý ve prospěch nadace, případně konkrétní příjemce atd. Zakladatel, kterým může být fyzická i právnická osoba, může určit též způsob tvorby nadačních orgánů, kterými mohou být např. dozorčí rada, auditor a správní rada nadace. Pokud bych tedy měl vše shrnout, v případě soukromých nadací pro soukromé účely se mi nezdají být příliš naplněny cíle neziskové organizace v pravém slova smyslu. Zakladatelé zde sledují většinou jen zájmy omezené na určitý užší okruh osob, sledují zisk svůj nebo svých nejbližších, a proto mi tak připadají spíše jako druh investičního fondu. Ohledně **veřejně (obecně) prospěšných nadací**, máme zde zákon o spolkových nadacích a fondech (**Bundes Stiftungs und Fondgesetz**).¹² I tyto lze samozřejmě zřídit zakládací listinou (smlouvou) či závětí a i zde tak mohou učinit jak osoby fyzické, tak právnické. Opět jde o právnickou osobu se svojí právní subjektivitou, tentokrát však zaměřenou opravdu k obecně prospěšné činnosti. Rakouská právní úprava v podstatě stejně rozlišuje nadace a nadační fondy.

¹¹ Dostupný z: http://www.jusline.at/Privatstiftungsgesetz_%28PSG%29.html

¹² Dostupný z: <http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10005411&ShowPrintPreview=True>

Zatímco nadace má být trvalejšího rázu, což spočívá v zákazu poklesu nadačního jmění pod určitou částku (v ČR jde 500 000 Kč, v Rakousku o 70 000 Eur) a snažit se tak působit po delší dobu a pravidelně k plnění svých cílů, nadační fondy mohou sloužit i jednorázovým účelům a být tak klidně zcela vyčerpány. Poněvadž je cílem textu pouze rámcový přehled o rakouském neziskovém sektoru, odkazují čtenáře v detailech o právní úpravě sdružení a nadací na příslušné rakouské zákony. Ty obsahují podrobnosti jak z hlediska práva hmotného, tak i práva procesního dotýkajícího se veškerých formalit.

5.3. Družstva (v angličtině co-operatives)

Přestože jsou tedy rakouské neziskové organizace představovány zejména dvěma právě uvedenými formami, pro úplnost zmíním ještě alespoň další dvě formy organizací, které mohou (ale nemusí) neziskový sektor též podporovat. Pokud máme na mysli družstva, Výzkum říká, že z těchto subjektů patří do neziskového sektoru velice malá část, nicméně někdy je též dosti těžké rozlišit klasické družstvo od toho neziskového. Dále se zde tvrdí, že inkorporace neziskového družstva je velice podobná registraci sdružení. Pokud nemá být zisk družstva rozdělován členům, musí to být vyloučeno v jeho stanovách. Text R. Harauera, který se krátce věnuje opět i historii, stanovil sedm základních principů charakterizujících subjekty tohoto typu. Jde tak podle něj o dobrovolné a otevřené členství, demokratické rozhodování členů, ekonomickou účast členů, autonomii a nezávislost, vzdělávání spolu s výchovou a informacemi, kooperaci mezi družstvy a službu veřejnému dobru, chceme-li zájmu. Dle autora dotčeného textu tak družstva vykazují podobné znaky se sdruženími. Právně tak může být definováno družstvo jako sdružení (spolek) osob s otevřeným členstvím, sloužící k podpoře zisků a ekonomických zájmů svých členů. V naší věci, tj. ohledně fungování rakouského neziskového sektoru, je však podstatné, že právní forma družstva je pro soukromé účely dosti složitá a že většina družstev je spíše jakousi ekonomickou jednotkou, která tak trochu zapomíná na některé výše uvedené základní principy. I z těchto důvodů nehrají v občanské společnosti příliš významnou roli.

5.4. Obchodní společnosti (v angličtině corporations, companies)

Dle Výzkumu jde o tzv. „private limited companies“ (v němčině **Gesellschaft mit beschränkter Haftung – GmbH**), což by mělo odpovídat společnosti s ručením omezeným založené dle českého práva, a o tzv. „public limited companies“ (v němčině **Aktiengesellschaft – AG**) odpovídající v české terminologii akciové společnosti. Tyto subjekty mohou dostat „status“ neziskové organizace od finančních orgánů, pokud jejich zakládací dokumenty (statuty) kodifikují „ne-

ziskovost“ a pokud se tak v realitě i chovají. Všechny ostatní právní otázky jsou potom stejné jako u společností ziskových. Protože obchodní rejstříky neukazují, zda-li jde o společnost neziskovou, není možné na základě tohoto rejstříku určit přesný počet (v roce 2006 jich údajně bylo nejméně 310).

6. Několik postřehů ke zdaňování u neziskových organizací

Výzkum k tomuto opakuje neexistenci legální definice neziskové organizace, v důsledku čehož v podstatě neexistují daňové úlevy na základě právního statusu (názvu) subjektu. Nicméně dvěma druhům organizací se údajně dostává poměrně širokých daňových úlev, pokud splňují další kritéria. Jedná se o „společnosti veřejného práva“¹³ a organizace podporující nekomerční, prospěšné či náboženské účely. Výhody přiznané těmto subjektům jsou podobné, nicméně dle Výzkumu je v rakouském neziskovém sektoru běžnější organizace posledně jmenovaného typu, a proto je dále pozornost věnována pouze jí. Pokud tyto chtějí, aby byly finančními orgány považovány za organizace podporující nekomerční, prospěšné či náboženské účely, je zapotřebí, aby převzaly alespoň jeden z těchto účelů za své (výlučně a bezprostředně), zakotvily to do svých statutů a v realitě se tak též i chovaly. Pokud je vše splněno, mohou požívat např. tyto výhody:

a) **Daň z příjmů** – pravidlem je, že ji platit nemusí, výjimkou jsou pouze „části organizace určené k ziskovým účelům“ (pokud existují) – tyto platit musí.

b) **Daň z přidané hodnoty** – tuto daň musí organizace platit, nicméně požívají výhody snížené sazby. Pokud potom působí v určitých oblastech vyjmenovaných příslušným zákonem (nemocnice, divadla atd.), neplatí tuto daň vůbec!

c) **Daň z převodu kapitálu** – pokud se jedná o daně např. z darů, dědictví, odkazů apod., jsou z této povinnosti vyjmuty. To však neplatí u převodu nemovitostí, kde platí snížená sazba 2,5 %.

Podle stejného zdroje jsou potom určité úlevy poskytovány výběrově i dalším neziskovým organizacím, záleží na oboru jejich činnosti (např. zdravotnictví a sociální služby ve vztahu k místní dani či úlevy u nemovitostí v oblasti sportu a výzkumu). Výhody ale konečně požívají i další subjekty, tj. např. společnosti a jednotlivci, kteří si smějí dary neziskovým organizacím odečítat do výše 10 % z jejich zisků či příjmů v minulém roce, což ale platí pouze u některých organizací v oblasti výzkumu. U společností nakonec zmiňme, že si mohou odečíst výdaje ve prospěch neziskových organizací (sponzoring). Musím přiznat, že v otázce „neziskového statusu“ příslušných subjektů rakouskou legislativu zcela nechápu. Výzkum nejednou zmínil, že pojem nezisková organizace v rakouském právu v podstatě neexistuje, resp. není nikde legálně definován. Oproti tomu, v otázce

¹³ Myšleny pravděpodobně subjekty z oddílu 5.4. tohoto textu.

daní je taková definice najednou možná, pro subjekty toužící po úlevách dokonce i nutná. Existuje-li proto takové vymezení (nebo alespoň pokus o něj) v právu daňovém, přijde mi nelogické, proč nemůže být definováno i pro celý právní řád.

7. Neziskový sektor a civilní služba

Výzkum zmiňuje také institut civilní služby, který znalo i české právo v době před profesionalizací naší armády. Pokud se v Rakousku muži rozhodnou nenaštoupit vojenskou službu, mohou místo toho pracovat 9 měsíců ve správě, organizacích veřejného práva (např. hasiči, různé komory atd.), nebo v neziskové organizaci. Tyto organizace tak smějí činit, pokud jim to Ministerstvo vnitra povolí a pokud se to týká oblastí uvedených v seznamu tohoto povolovacího ústředního orgánu. Může se tak jednat např. o nemocnice, práci s handicapovanými, s drogově závislými, s bezdomovci či třeba o činnosti v ekologii, dopravě atd. Jelikož potom mladí muži pracují plnou pracovní dobu a jejich práce je placena minimálně (kolem 270 Eur v roce 2007 + cestovné a stravné), neziskový sektor tímto mnohé získává. Je prý také pravdou, že nemálo organizací působících např. na poli práce s pacienty či handicapovanými by na svojí stávající úrovni bez těchto lidí vůbec fungovat nemohlo.

8. Organizační charakter rakouských neziskových organizací

Co se týče organizační struktury, značná část neziskových organizací je dle Výzkumu postavena na již uvedených principech samosprávy a federalismu. Typicky je zde proto dáno zastoupení na úrovni jednotlivých zemí a potom jisté zastřešení na úrovni federální, chceme-li spolkové. Zde si je třeba uvědomit, že silnější pozici mají jednotlivé organizace na úrovni států, poněvadž jsou to ony, kdo spolupracuje s místními vládami zodpovědnými za legislativu v mnoha oblastech (např. zdraví, sport, sociální služby). Pravdou také často může být, že i když jde o stále stejnou organizaci pod stejným názvem, může tato v každém jednotlivém státě vykonávat jinou činnost, což může být dáno např. rozdílnými smlouvami uzavřenými s vládami jednotlivých zemí. Zapomenout potom samozřejmě nesmíme ani na další územní členění organizací, včetně úrovně místní (např. skauti či atleti). Tyto organizace nejsou sice příliš silné, mají však zase jinou obrovskou výhodu, jsou totiž blíže občanovi. Výzkum v této otázce nakonec taktéž zmiňuje organizaci horizontální, čímž se myslí to, že mnoho různých neziskových organizací je zastřešováno pod dalšími subjekty, někdy dokonce i přes rozdílné pole působnosti jednotlivých členů. Takovou organizací je např. **IÖGV** – lobby rakouských neziskových organizací.

9. Další důležitá témata rakouského neziskového sektoru

V době psaní Výzkumu (2007) bylo často diskutovaným problémem **možnost odečíst si při placení daní dary neziskovým organizacím**, jelikož stávající úprava toto dosti omezovala. Základem sporu bylo, že mnoho organizací působících v oblíbených oblastech neziskového sektoru by dostalo pravděpodobně více peněz od svých podporovatelů. Odpůrci tohoto systému zase namítali, že by tímto stát znevýhodnil subjekty působící v oblastech méně atraktivních, jako např. u týraných žen. To souvisí také s tím, že neziskové organizace by mohli dostávat méně peněz od vlády a byly by nuceny mezi sebou více soutěžit, aby lidé dávaly dary zrovna jim. Na to by samozřejmě navazovala opatření další, např. zvýšené náklady na reklamu apod. Další výzvou pro neziskové organizace jsou právě organizace ziskové, které čím dál častěji působí ve stejných oborech a se kterými tak musejí „soutěžit“. Subjekty neziskové tak sice musejí poukazovat na své výhody a vymezovat se vůči podnikatelům apod., na druhé straně jsou nuceny se zlepšovat (profesionalizovat) a zveřejňovat výsledky své práce.

10. Závěr

Jak vyplynulo již z článku o rakouském dobrovolnictví, a navzdory některým tvrzením Výzkumu, nezbývá než konstatovat, že Rakousko se za aktivity svého neziskového sektoru nemusí stydět, ba naopak. Lze v něm spatřovat jak spoustu odlišností od neziskového sektoru českého (např. větší angažovanost obyvatel, jiné historické souvislosti), tak i spoustu prvků podobných či dokonce obdobných (např. granty, připomínkování zákonů či např. některé zvláštní výhody). Ohledně právních forem neziskových organizací, klasické členění je určité jiné než v ČR, nicméně i zde najdeme shodu ve velkém počtu jednotlivých záležitostí (viz např. existence nadací a nadačních fondů, sdružení apod.) I když jsem během studia rakouského neziskového sektoru nabyl celkově pocitu, že je na podstatně vyšší úrovni než v ČR, musím závěrem podotknout, že i naši jižní sousedé mají stále co zlepšovat, viz např. oddíl 9 tohoto textu či třeba velkou propojenost s politickými stranami, která nepochybně bude nahrávat korupci.

V Brně dne 8. 5. 2010

Martin Hout

11. Prameny

1. The Non-profit Sector in Austria – an economic, legal and political appraisal, 2007 – Neziskový sektor v Rakousku – ekonomické, právní a politické hodnocení (dále jen „**Výzkum**“) – jen pro úplnost, v článku o rakouském dobrovolnictví jsem tento zdroj citoval jako „hodnocení sociálně-politického institutu – dostupný z: http://epub.wu-wien.ac.at/dyn/virlib/wp/eng/mediate/epub-wu-01_e3f.pdf?ID=epub-wu-01_e3f

2. Stránky MVČR – dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/seznam-obcanskych-sdruzeni/SearchResult.aspx>

3. Stránky dobrovolnictví v Dolním Rakousku – dostupné z: <http://www.vereine-noe.at/content.php?pageId=4614>

4. Stránky rakouského Ministerstva vnitra – Dostupné z: <http://zvr.bmi.gv.at>

5. Nedatovaný zdroj rakouského MV- Dostupný z: <http://www.digitales.oesterreich.gv.at/DocView.axd?CobId=20025>

6. NPO-Institut, *Bericht zum freiwilligen Engagement in Österreich (Report on the Voluntary Engagement in Austria developed for the BMASK), 2009 – Zpráva o rakouském dobrovolnictví z roku 2009 (dále jen „**zpráva Institutu**“), s. 35 – dostupná z: http://www.bmsk.gv.at/cms/site/attachments/5/1/4/CH0139/CMS1218445655316/freiwilligenbericht.letztf.3_%282%29.pdf*

7. Stránky rakouského parlamentu – dostupné z: http://www.parlinkom.gv.at/PG/ME_SN/XXIV.shtml

8. Legal Framework and taxation of nonprofit organizations in Austria – Právní rámec a zdaňování neziskových organizací v Rakousku (dále jen „text R. Harauera“) – dostupný z: http://www.ngoschool.ru/doc/ngo/07_Harauer_Taxation.pdf

9. Rakouský zákon o soukromých nadacích – Dostupný z: http://www.jusline.at/Privatstiftungsgesetz_%28PSG%29.html

10. Zákon o spolkových nadacích a fondech – Dostupný z: <http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10005411&ShowPrintPreview=True>

Čerpat je možno také např. z:

www.npo.or.at

www.bmi.gv.at

www.ngo.at

www.bmsk.gv.at

<http://www.e-cvns.cz/>

www.vereine-noe.at

Doslov

Neziskový sektor zastává v dnešní společnosti právního státu velice důležitou roli, v důsledku čehož vznikly i následující čtyři příspěvky. Jejich úkolem nebylo pojednat o všech možných detailech, nýbrž pouze přiblížit celou problematiku a zmínit to nejzákladnější. Dva příspěvky jsou zaměřeny na rakouský neziskový sektor a dobrovolnictví, dva na totéž téma v České republice. Texty jsou koncipovány tak, aby pojednávaly pokud možno o stejných záležitostech a byla tak dána příležitost ke srovnávání, nicméně vzhledem k rozdílné kvalitě a dostupnosti online zdrojů se toto ne vždy podařilo. Jak z jednotlivých příspěvků vyplývá, existuje zde pro českého zákonodárce prostor pro inspiraci od našich jižních sousedů, zejména v otázce dobrovolnictví a jeho legislativním zakotvení v našem právním řádu. Rakušané jsou zde dle mého názoru o několik kroků napřed, nicméně situace by se mohla změnit přijetím dlouho očekávaného a zcela nového zákona o dobrovolnictví. S podobnými a poměrně zásadními změnami se počítá celkově i v českém neziskovém sektoru, a to zejména v podobě připravovaného zákona o statusu veřejné prospěšnosti. Kromě různých statistických srovnání a zmínky o připravovaných změnách v obou zemích, mé texty se snaží o zachycení současného stavu neziskových sektorů a pojetí dobrovolnictví, a to jak v Rakousku, tak i v České republice. Nalézt zde tak můžeme nejen informace o právních formách neziskových organizací, politických a ekonomických souvislostech, organizačních charakteristikách, zdaňování atd., ale též i krátké historické úvody, které všechna témata uvádějí. Pro případné zájemce jsem na konci každého textu zopakoval použité prameny a snažil se uvést i další možné zdroje, ze kterých lze čerpat více podrobností. Problematika neziskového sektoru je nesmírně široká a zasluhovala by jistě více prostoru, nicméně ani tento sborník není nekonečný.

V Brně dne 30. 6. 2010

Martin Hout

OBSAH

Dobrovolnictví v ČR	3
Abstrakt	3
Úvod	3
Pojem dobrovolnictví v ČR	4
České dobrovolnictví v číslech	6
Několik poznámek k institucionálnímu rámci	8
Programy a jiné aktivity v českém dobrovolnictví	9
Právní rámec českého dobrovolnictví	11
Závěr	13
Prameny	14
Dobrovolnictví v Rakousku	15
Abstrakt	15
Úvod	15
Pojem dobrovolnictví v Rakousku	16
Rakouské dobrovolnictví v číslech	17
Několik poznámek k institucionálnímu rámci	18
Programy a jiné aktivity v rakouském dobrovolnictví	18
Právní rámec rakouského dobrovolnictví	19
Několik dalších detailů	21
Připravovaná česká úprava	22
Závěr	24
Prameny	24
Neziskový sektor v ČR	26
Abstrakt	26
Úvod	26
Neziskový sektor a další pojmy	27
Jednotlivé formy NNO a jejich právní úprava	28
Český neziskový sektor v ekonomických souvislostech	37
Několik postřehů ke zdaňování u neziskových organizací	38
Český neziskový sektor v politických a jiných souvislostech	40
Organizační charakter českých neziskových organizací	41
Další důležitá témata českého neziskového sektoru	42
Závěr	43
Prameny	44

Rakouský neziskový sektor	46
Abstrakt	46
Malý historický exkurz	46
Specifika rakouského neziskového sektoru	47
Rakouský neziskový sektor v ekonomických souvislostech	48
Rakouský neziskový sektor v politických souvislostech	50
Právní základ pro aktivity rakouských neziskových organizací a jejich formy	52
Několik postřehů ke zdaňování u neziskových organizací	57
Neziskový sektor a civilní služba	58
Organizační charakter rakouských neziskových organizací	58
Další důležitá témata rakouského neziskového sektoru	59
Závěr	59
Prameny	60
Doslov	61

ANNOJMK

Asociace nestátních neziskových organizací
Jihomoravského kraje

Ve Vaňkovce 1, Brno 602 00
info@annojmk.cz, www.annojmk.cz